

Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting

Uitgaven van gepensioneerden

Marcel Warnaar, Michael Visser, Nouschka Veerman, Annette

Uitgaven van gepensioneerden

Auteurs

Marcel Warnaar

Michael Visser

Nouschka Veerman

Annette Groen

Inhoud

Algemene conclusies en aanbevelingen	3
1. Inleiding	5
1.1 Aanleiding.....	5
1.2 Doel van het onderzoek	5
1.3 Opzet van het onderzoek	5
2. De financiële situatie van gepensioneerden	6
2.1 De financiële overgang naar pensioen	6
2.2 Bruto-inkomensontwikkeling	6
2.3 Besteedbaar inkomen	8
2.4 Oordeel over huidige financiële situatie.....	10
2.5 Toekomstige financiële situatie	11
3. De bestedingen van gepensioneerden.....	13
3.1 Uitgavenpatroon na pensionering	13
3.2 Veranderingen in bestedingspatronen tijdens pensionering	15
3.3 Specifieke uitgavenposten.....	18
3.3.1 Woonlasten	18
3.3.2 Energie en water	20
3.3.3 Overige vaste lasten.....	21
3.3.4 Verzekeringen	22
3.3.5 Vervoer	22
3.3.6 Voeding	23
3.3.7 Kleding en persoonlijke verzorging	23
3.3.8 Niet-vergoede ziektekosten en huishoudelijke dienstverlening	24
3.3.9 Vrijtijdsuitgaven.....	25
3.3.10 Inboedel en onderhoud woning	26
3.3.11 Overige uitgaven	27
3.4 Lange-termijntrends.....	27
Bijlage 1 Onderzoeksverantwoording	
Budgetonderzoek	32
CBS Budgetonderzoek.....	32
Bijlage 2 Focusgroepen	34

Algemene conclusies en aanbevelingen

Voor toekomstige gepensioneerden is inzicht in hun toekomstige financiële situatie essentieel. Zij hebben immers doorgaans beperkte mogelijkheden om hun inkomen na pensionering actief te beïnvloeden. Daarom is het noodzakelijk om duidelijk in beeld te krijgen hoe hun inkomen zich verhoudt tot de verwachte uitgaven, en hoe deze uitgaven veranderen naarmate zij ouder worden. Dit is niet alleen van belang voor de gepensioneerden zelf, maar ook voor pensioenuitvoerders en andere financiële dienstverleners. Zij kunnen zo hun advies en begeleiding beter laten aansluiten op de levensfasen van hun deelnemers en klanten.

Deze rapportage geeft inzicht in de bestedingen van gepensioneerden. Hieronder geven we onze belangrijkste conclusies weer, waarbij we tevens aanbevelingen formuleren. Centraal staat het beantwoorden van de volgende vragen:

- Hoe ontwikkelt de financiële situatie van gepensioneerden zich als ze met pensioen gaan en hoe ervaren zij hun financiële situatie?
- Hoe veranderen de verschillende uitgavenposten bij stijgende leeftijd? Welke factoren spelen hierbij een rol?

De analyse combineert kwantitatieve data uit CBS Budgetonderzoeken (2015 en 2020) met kwalitatieve gegevens uit acht focusgroepen.

Grote diversiteit onder gepensioneerden

De diversiteit onder gepensioneerden is groot. Er zijn grote verschillen in inkomen, gezondheid en woonsituatie. Het is dan ook niet mogelijk om te spreken over "de gepensioneerde". Bovendien is er ook dynamiek in de pensioendatum: het is niet voor iedereen een harde datum. Mensen gaan soms later met pensioen, sommigen gaan juist eerder met pensioen of gaan (geleidelijk) minder werken voor, maar soms ook na die datum (in deeltijd).

De meeste gepensioneerden kunnen goed rondkomen

Gepensioneerden van nu hebben een hoger inkomen dan de generaties hiervoor. Dat komt onder meer doordat meer vrouwen zijn gaan werken. De meeste gepensioneerden kunnen dan ook redelijk tot goed rondkomen. Dat geldt niet voor iedereen. Er is een kwetsbare groep die alleen AOW of AOW met een klein aanvullend pensioen heeft en weinig tot geen spaargeld. Wanneer daar nog zorgkosten of hoge woonlasten bijkomen, is rondkomen lastig.

Bij pensionering hebben velen te maken met een inkomensterugval. Dat komt omdat het aanvullend pensioen - samen met de AOW - niet volledig overeenkomt met het oorspronkelijke loon. Hoe hoger het inkomen hoe hoger de terugval. Voor sommigen is de inkomensterugval goed te overbruggen, maar er zijn er ook die (veel) moeten bezuinigen of er nog bij moeten werken om rond te kunnen komen. Bij de allerlaagste inkomens is soms sprake van inkomenstoename bij pensionering, omdat de AOW hoger is dan het bijstandsniveau. Bovendien kan dan pensioenopbouw uit het verleden te gelde worden gemaakt.

Eigen woningbezitters meer bestedingsruimte dan huurders

De woonsituatie is van grote invloed op de financiële situatie. Eigen woningbezitters hebben meer bestedingsruimte dan huurders. De woningbezitter leeft vaak vrijwel

hypothekenvrij en heeft daarmee aanzienlijk lagere vaste lasten dan een gepensioneerde die huurt.

Ook hebben zij meestal een hoger inkomen. Hoewel het inkomen bij pensionering vaak lager wordt, is dat voor deze groep een minder groot probleem dan voor huurders.

Meerderheid bereidde zich zelfstandig voor

De meerderheid van de ondervraagden heeft zich zelfstandig voorbereid op pensionering en weinig gebruik gemaakt van professionele hulp.

Wel hebben de geïnterviewden veel nagedacht over hoe ze de verwachte inkomensterugval konden opvangen. Terugkijkend hebben de meesten de terugval als niet heel problematisch ervaren. Ze hebben erg bewust naar hun budget gekeken en opnieuw keuzes gemaakt. Veel geïnterviewden benadrukken dat zij zuinig(er) zijn gaan leven: 'Ik heb een redelijk pensioen, maar ik moet de laatste jaren wel goed budgetteren'.

Veranderingen in uitgavenpatroon

Naarmate mensen ouder worden, veranderen hun uitgaven. De bedragen aan energie, voeding en zorg nemen vaak toe en de uitgaven aan kleding, vrije tijd en vervoer dalen. Vaak zijn gezondheid en afnemende mobiliteit de oorzaak van afnemende uitgaven aan vakanties en uitstapjes. De vrijetijdsuitgaven dalen voor huishoudens met een lager inkomen vrijwel meteen na pensioneren, terwijl dit voor rijkere huishoudens juist eerst toeneemt en pas vanaf 75-jarige leeftijd afneemt. Ook bezuinigen gepensioneerden op abonnementen, contributies en schenkingen.

Dat de uitgaven aan energie, voeding en zorg vaak toenemen komt aan de ene kant doordat er meer van wordt gebruikt, en aan de andere kant doordat deze uitgavenposten de laatste jaren sterk aan prijsstijgingen onderhevig zijn.

Er wordt minder gespaard voor specifieke doelen

Gepensioneerden sparen minder voor grote en/of specifieke doelen. Van de inboedel en voor het onderhoud van de eigen woning doen de meesten nog het hoogstnodige. Ze houden vaak wel een buffer aan voor onvoorziene uitgaven. Zo zien ze extra zorgkosten als toekomstige kostenpost waarvoor ze hun spaargeld zouden kunnen aanwenden. Ook het nieuwe pensioenstelsel is een bron van onrust. Een buffer kan van extra belang zijn en geruststellen om met een onzekere toekomst iets achter de hand te hebben.

Kijk ook naar uitgaven

Uit recent onderzoek onder werknemers¹ blijkt dat zij het lastig vinden om in te schatten wat voor uitgavenpatroon ze in de toekomst zullen hebben: hebben ze hun hypotheek dan afgelost? Geven ze meer geld uit aan uitjes omdat ze tijd hebben, of juist minder omdat ze minder mobiel zijn? Dit maakt het lastig om in te schatten of het verwachte pensioen toereikend zal zijn.

Ons rapport laat zien dat het uitgavenpatroon anders is voor gepensioneerden dan voor niet-gepensioneerden. Daarnaast ontwikkelt het zich verder wanneer mensen ouder worden. Het is daarom belangrijk om niet alleen te focussen op het (toekomstige) inkomen, maar deze actuele inzichten mee te nemen om mensen te helpen richting pensionering.

¹ Ruigrok (2025), Vertrouwen In pensioen

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Voor toekomstige gepensioneerden is inzicht in hun toekomstige financiële situatie essentieel. Zij hebben immers doorgaans beperkte mogelijkheden om hun inkomen na pensionering actief te beïnvloeden. Daarom is het noodzakelijk om duidelijk in beeld te krijgen hoe het inkomen zich verhoudt tot de verwachte uitgaven, en hoe deze uitgaven veranderen naarmate men ouder wordt.

Veel werknemers ervaren onzekerheid rondom hun pensioen. Ze twijfelen over de hoogte van hun pensioeninkomen, de waarde ervan in de toekomst vanwege inflatie en indexering, en over de mate waarin dit inkomen aansluit bij hun toekomstige uitgavenpatroon. Deze onzekerheid maakt het moeilijk om adequate financiële beslissingen te nemen in de voorbereiding op de pensioentijd.

In veel discussies en studies over pensioen ligt de nadruk vooral op het pensioeninkomen zelf. Minder aandacht gaat uit naar de daadwerkelijke uitgaven van gepensioneerden en hoe deze evolueren tijdens pensionering. Dit onderzoek bouwt voort op eerdere analyses van het Nibud en PricewaterhouseCoopers (PwC) uit 2016.

1.2 Doel van het onderzoek

Dit onderzoek beoogt een geactualiseerd en verdiepend inzicht te bieden in de bestedingspatronen van gepensioneerden. Het richt zich specifiek op hoe deze patronen veranderen voorafgaand aan en tijdens pensionering. Daarbij kijken we naar verschillende uitgavenposten zoals wonen, zorg, energie, vrije tijd en persoonlijke verzorging.

Het doel is beter te begrijpen hoe het bestedingspatroon van gepensioneerden verandert tijdens en na hun pensionering. Daarbij kijken we tevens hoe zij hun bestedingsruimte ervaren en welke strategieën zij hanteren om inkomsten en uitgaven in balans te houden.

Centraal staat het beantwoorden van de volgende vragen:

- Hoe ontwikkelt de financiële situatie van mensen zich als ze met pensioen gaan en hoe ervaren gepensioneerden hun financiële situatie?
- Hoe veranderen de verschillende uitgavenposten bij stijgende leeftijd? Welke factoren spelen hierbij een rol?

Met deze inzichten kunnen financiële instellingen (zoals pensioenfondsen, banken en verzekeraars), beleidsmakers en adviseurs beter inspelen op de behoeften van werknemers en gepensioneerden, en hen gericht en effectiever begeleiden in de voorbereiding op en tijdens hun pensioen.

1.3 Opzet van het onderzoek

De analyse combineert kwantitatieve data uit CBS Budgetonderzoeken (2015 en 2020) met kwalitatieve gegevens uit acht focusgroepen.

In hoofdstuk 2 kijken we naar de inkomenspositie van huishoudens na pensionering. Hoofdstuk 3 behandelt de bestedingen van huishoudens voor en na pensionering.

2. De financiële situatie van gepensioneerden

In dit hoofdstuk beschrijven we de financiële situatie van de huidige gepensioneerden, hoe zij de overgang naar pensioen hebben ervaren en hoe zij de toekomst zien. Daarnaast analyseren we met behulp van CBS-data de bruto-inkomensontwikkeling van gepensioneerden en de factoren die bijdragen aan deze veranderingen.

2.1 De financiële overgang naar pensioen

De overgang van (voornamelijk) werken naar (voornamelijk) gepensioneerd zijn omvat veranderingen op tal van terreinen, niet alleen financieel. De meeste deelnemers aan de focusgroepen geven aan de overgang naar pensioenering positief te hebben ervaren.

'Het leukste van mijn pensioen vind ik met mijn vriendinnen lekker koffiedrinken, weekendjes weg, fietsen, van alles. Ik vind de vrijheid heerlijk!'
(vrouw, 67 jaar, hoge(re) inkomens, koopwoning, met partner)

Niet iedereen is op de pensioengerechtigde leeftijd met pensioen gegaan. Sommigen moesten eerder stoppen (bijvoorbeeld door reorganisatie of ziekte), terwijl anderen na pensioenering bleven doorwerken (veelal in deeltijd). Sommigen deden dat noodgedwongen om rond te kunnen komen en anderen als hobby of tijdsinvulling.

'Ik werk nog een beetje bij om het verschil op te vangen.'
(man, 69 jaar, lage(re) inkomens, koopwoning, met partner)

Voorbereiding

De meerderheid van de ondervraagden bereidde zich zelfstandig voor op het leven na pensioenering, vaak op basis van online informatie of wat zij 'dachten te weten'. Er werd weinig gebruik gemaakt van professionele hulp, terwijl die behoefte er nu terugblikkend wel degelijk was. Onzekerheid over het toekomstige netto-inkomen en de belasting kwam veel voor, en begeleiding hierin werd gemist. Niet iedereen had vooraf een duidelijk beeld van het netto-inkomen na pensioenering en de effecten van het eigen pensioen op het ontvangen van toeslagen.

'De belasting op mijn pensioen viel rauw op mijn dak. En dan vallen misschien wel die toeslagen eraf. Dat weet ik niet.'
(vrouw, 67 jaar, lage(re) inkomens, koopwoning, met partner)

Meerdere deelnemers noemen het voordeel van vroegtijdig plannen en het hebben van een pensioenoverzicht.

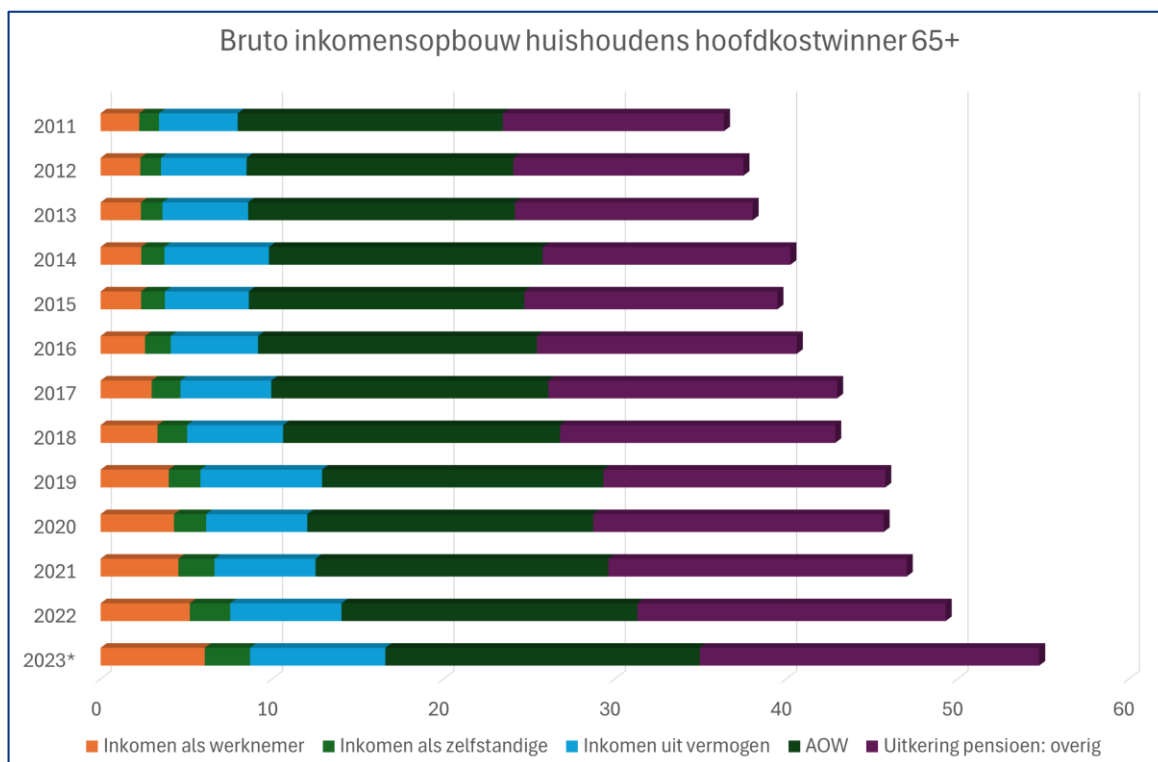
2.2 Bruto-inkomensontwikkeling

Figuur 1 toont de bruto-inkomensontwikkeling vanaf 2011 van huishoudens waarvan de hoofdkostwinner 65 jaar of ouder is en de opbouw van dat bruto-inkomen. Dit geeft een aantal onderliggende ontwikkelingen weer.

Te zien is dat het bruto-inkomen in de eerste jaren maar licht is gestegen, terwijl het vanaf 2022 sterker oploopt. Dat komt doordat er in de jaren daarvoor nauwelijks indexering van de aanvullende pensioenen is geweest. Dat heeft negatieve consequenties gehad voor zowel de pensioenontvangers als de pensioenopbouwers.

Daarnaast is in deze jaren de AOW-leeftijd opgelopen tot 67 jaar. Daarom zien we dat de inkomsten uit loondienst en als zelfstandige, voor 65-plussers stijgen. Mensen werken langer door.

Ook is de arbeidsparticipatie van vrouwen toegenomen, wat geleid heeft tot een groei van het aantal tweeverdieners en een significante stijging van het gemiddeld huishoudinkomen, zowel tijdens het werkzame leven als na pensionering. Dit is een belangrijke factor in de verbeterde inkomenspositie van gepensioneerden.

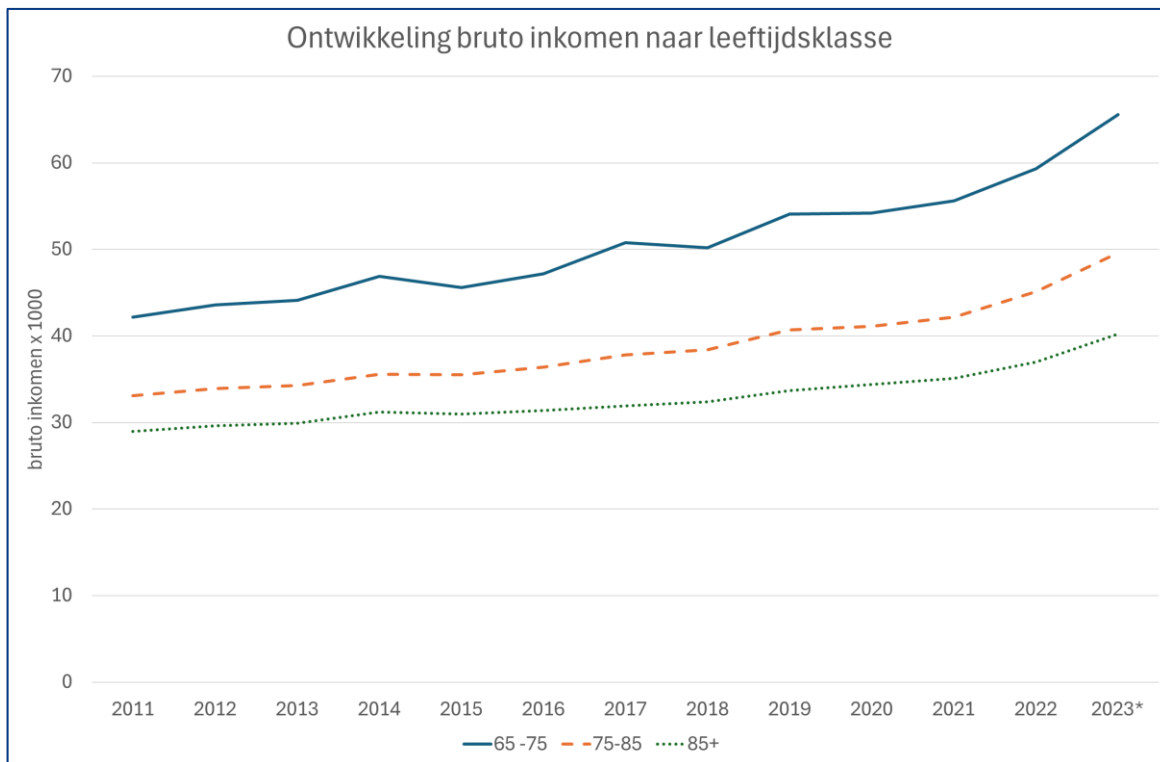

Figuur 1: Gemiddeld bruto-jaarinkomen van gepensioneerden (in duizenden euro's) in verschillende jaren. (bron: CBS Statline)

Als we verder inzoomen naar verschillende leeftijdscategorieën zien we dat 65- tot 75-jarigen een hoger inkomen hebben dan de 75-plussers. Dit is te zien in figuur 2.

Dit heeft een aantal oorzaken:

- jongere gepensioneerden zijn vaker een stel. Hoe ouder mensen worden, hoe groter de kans dat zij alleen komen te staan.
- jongere gepensioneerden hebben een hogere arbeidsparticipatie gekend en daarmee meer aanvullend pensioen opgebouwd.

Figuur 2: Ontwikkeling bruto-inkomen naar leeftijdsklasse (bron CBS, Statline).

2.3 Besteedbaar inkomen

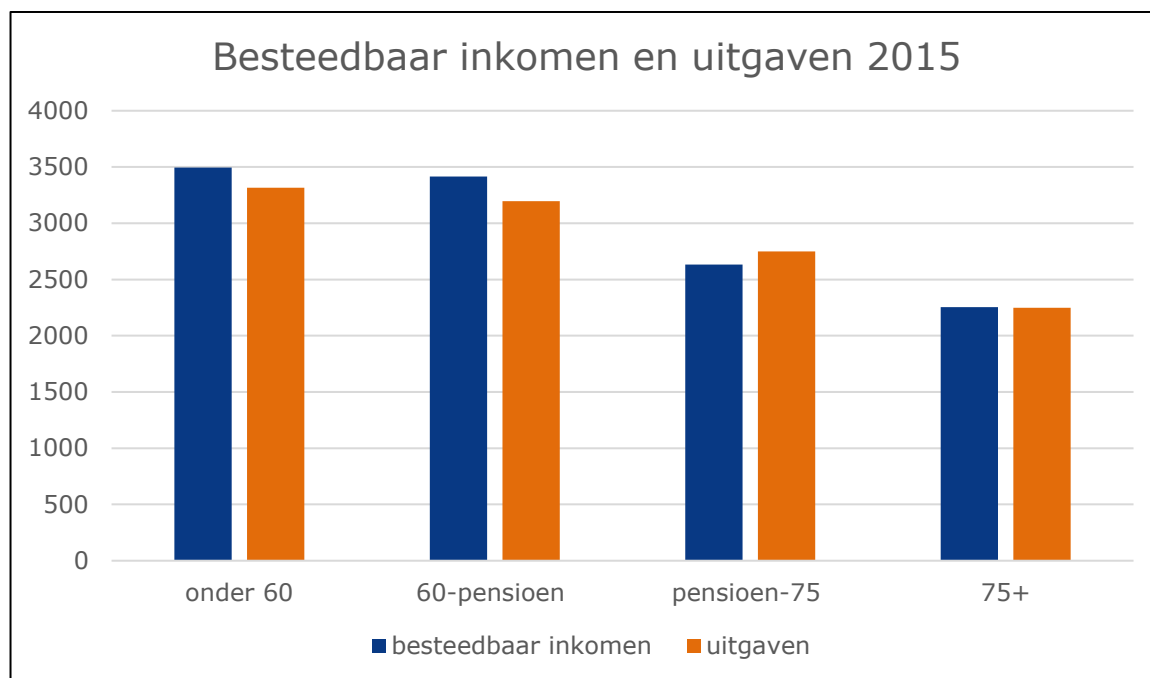
Het bruto-inkomen zegt maar gedeeltelijk iets over de bestedingsmogelijkheden. Van het bruto-inkomen moeten immers belasting en de inkomensafhankelijke zorgpremie worden betaald. Daarnaast kan er recht zijn op toeslagen. Het is daarom beter om te kijken naar de besteedbare inkomens. Deze kunnen we vergelijken met de uitgaven die huishoudens doen.

In de figuren 3 en 4 staan de gemiddelde besteedbare inkomens en de uitgaven van huishoudens voor verschillende leeftijdscategorieën. Omdat niet iedereen op dezelfde leeftijd met pensioen gaat, maken we voor de groep 60- tot 75-jarigen onderscheid in de groep voor en na pensionering. Preciezer: als de hoofdkostwinner het pensioeninkomen als belangrijkste inkomensbestanddeel heeft. We kijken dus naar de volgende vier groepen:

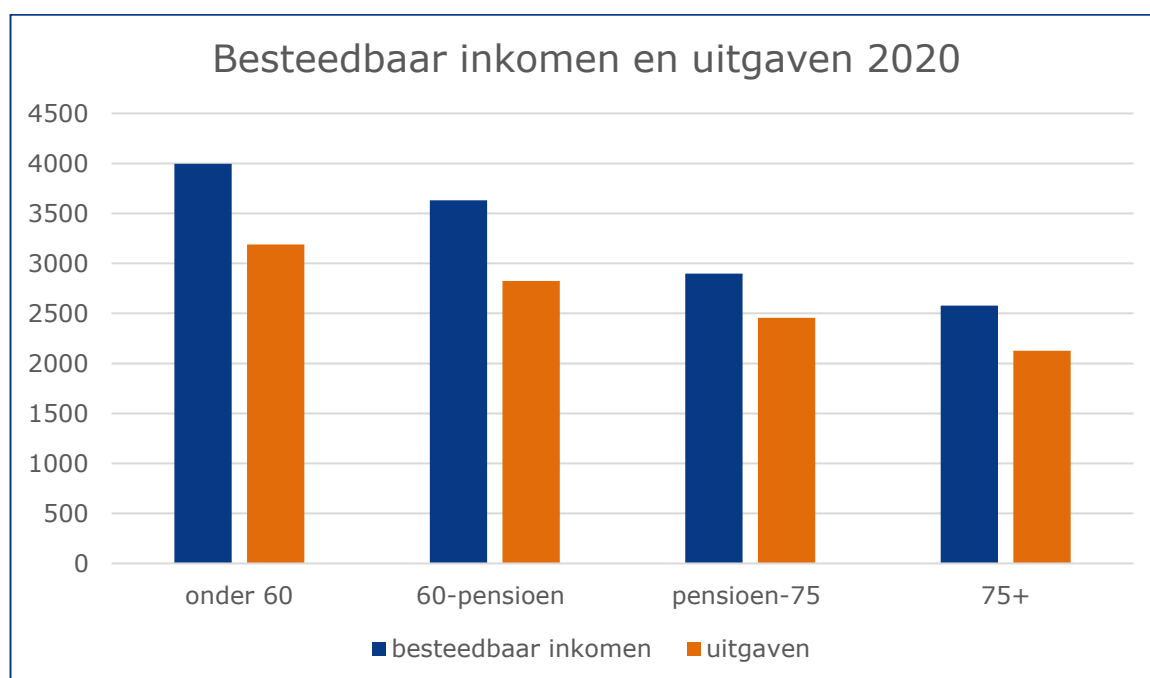
1. huishoudens met een hoofdpersoon onder de 60 jaar;
2. huishoudens met een hoofdpersoon boven de 60 maar nog niet met pensioen;
3. huishoudens met een gepensioneerd hoofdpersoon onder de 75 jaar;
4. huishoudens met een hoofdpersoon boven de 75 jaar.

In figuur 3 is te zien dat in 2015 de besteedbare inkomens na pensionering duidelijk dalen. Die daling zet door bij 75-plussers. De uitgaven dalen ook, maar de grafiek laat zien dat in 2015 de gepensioneerden hun inkomen vrijwel geheel besteedden. Bij de jonggepensioneerden zien we zelfs dat de uitgaven de inkomsten overstijgen. Bedacht moet worden dat we hier niet het vermogen bij hebben betrokken. Net zo veel uitgeven als het inkomen (of meer) betekent dat er niet meer structureel gespaard wordt. Dat hoeft geen probleem te zijn, als het inkomen uit het vermogen kan worden aangevuld.

Figuur 4 laat zien dat ook in 2020 de inkomens dalen na pensionering maar dat de uitgaven verder dalen. Alle leeftijdsgroepen hebben duidelijke overschotten. Het jaar 2020 was echter een corona-jaar, dus de overschotten kunnen ook ontstaan zijn doordat mensen minder geld konden uitgeven aan bijvoorbeeld vakanties, uitjes, horeca-bezoek, etc.

Figuur 3: Gemiddeld besteedbaar inkomen en gemiddelde uitgaven, in euro's per maand (Nibud-berekeningen o.b.v. CBS Budgetonderzoek 2015).

Figuur 4: Gemiddeld besteedbaar inkomen en gemiddelde uitgaven, in euro's per maand (Nibud-berekeningen o.b.v. CBS Budgetonderzoek 2020).

De meeste deelnemers aan de focusgroepen hadden ook te maken gehad met een inkomensterugval. Vooral gepensioneerden met een ruimer, hoger inkomen hadden te maken met een terugval in inkomen na pensionering. Deze kon makkelijker worden opgevangen bij mensen met een aanvullend pensioen of mensen met spaargeld. Doorwerken was voor sommigen ook een manier om de inkomensterugval te compenseren.

Sommige deelnemers konden de terugval opvangen omdat ze lage woonlasten hadden doordat de hypotheek deels of helemaal was afbetaald. Of door zuiniger te leven.

'Ja, bij mij is het ongeveer gelijk gebleven. Dat komt ook doordat ik gekozen heb voor een hoog-laag pensioen. Ik heb ook naar mijn uitgaven gekeken. In de tijd dat ik werkte had ik een poetser. En die wilde er sowieso mee stoppen. Dus daarna heb ik ook maar besloten om zelf weer te gaan poetsen.'
(man, 67 jaar, hoge(re) inkomens, huurwoning, alleenstaand)

'Die terugval daar ben je op voorbereid. Omdat je weet dat die inkomensterugval zal komen. En daar hadden we ook wel wat voorzorgsmaatregelen voor genomen. Maar dat neemt niet weg dat ik een paar jaar geleden toch heel kritisch ben gaan kijken naar mijn uitgaven. En dat ik bijvoorbeeld abonnementen heb geschrapt.'
(vrouw, 71 jaar, hoge(re) inkomens, koopwoning, met partner)

Er waren ook deelnemers die er financieel op vooruit zijn gegaan na pensionering bijvoorbeeld door het vrijkomen van lijfrentes, de overgang van de bijstandsuitkering naar de AOW-uitkering of het krijgen van het aanvullend pensioen.

'Ik had ineens € 500 meer door goed naar mijn uitgaven te kijken. En dat is gewoon heel veel geld. Want ik fietste echt alle winkels af, waar ik goedkoop de tomaten kon halen. En ik heb abonnementen opgezegd.'
(vrouw, 68 jaar, lage(re) inkomens, huurwoning, alleenstaand)

Hier werd dan ook enorm naar uitgekeken.

Sommige deelnemers die nu meer geld ontvangen vanwege lijfrentes verwachten in de toekomst weer een inkomensterugval.

'Maar ja, op een gegeven moment zijn die lijfrentes ook allemaal uitgekeerd.'
(man, 82 jaar, hoge(re) inkomens, koopwoning, met partner)

2.4 Oordeel over huidige financiële situatie

Over het algemeen kunnen de gepensioneerden uit de focusgroepen goed rondkomen en hebben ze niet al te grote financiële zorgen. Vooral het hebben van een eigen woning geeft meer bestedingsruimte. Vrijwel niemand geeft aan grote financiële problemen te hebben.

Uit de focusgroepen kunnen we destilleren dat goed rondkomen vaak lukt als gepensioneerden:

- lage woonlasten hebben (koopwoning met (grotendeels) afbetaalde hypotheek, sociale huur);
- een extra buffer hebben door middel van lijfrente of spaargeld;

- een (klein) aanvullend pensioen naast de AOW-uitkering ontvangen;
- parttime of tijdelijk doorwerken na pensionering;
- bewust leven, goed budgetteren en uitgaven afstemmen op inkomsten;
- gezond zijn en daarom weinig extra zorgkosten hebben.

'Ik heb een redelijk pensioen maar ik moet de laatste jaren wel goed budgetteren. Ik heb het hele jaar vastgelegd en ik kijk elke maand wat er werkelijk is uitgegeven en binnengekomen. Dat doe ik om dingen te kunnen doen, zoals reizen.'
(man, 82 jaar, hoge(re) inkomens, huurwoning, alleenstaand)

Gepensioneerden die moeite hebben met rondkomen geven als oorzaak aan dat zij:

- geen of slechts een klein aanvullend pensioen hebben;
- een hoge huur betalen;
- hoge ziektekosten hebben, met name niet-vergoede zorg of hulpmiddelen;
- geen spaargeld (meer) hebben;
- beperkte toegang tot hulp hebben of weinig weten over voorzieningen (bijvoorbeeld toeslagen, fondsen);
- geen volledige AOW-uitkering hebben vanwege lang verblijf in het buitenland;
- schulden hebben (eventueel van partner);
- gescheiden zijn;
- een inkomensterugval hadden, een aflopend pensioen- of lijfrenteproduct hadden of in het lage deel van een hoog-laagconstructie terecht kwamen; .

Als de hypotheekrenteaftrek vervalt na 30 jaar aftrek of als de rentevaste periode afloopt, kan dat leiden tot hogere woonlasten.

'Ik heb een kleine AOW vanuit Curaçao. Eén jaar geleden is het begonnen toen mijn energiebedrijf de eindrekening toezond. Ondanks dat ik twee tot drie uur de verwarming aandoe moest ik extra bijbetalen en dat kon niet. Ik kon niet meer rondkomen en heb daarom hulp aangevraagd. In juni komt weer een afrekening en ik ben weer bezorgd.'
(vrouw, 83 jaar, lage(re) inkomens, huurwoning, alleenstaand)

2.5 Toekomstige financiële situatie

Deelnemers spreken zowel hoopvol als bezorgd over de toekomst. Er is sprake van realiteitszin: men erkent dat er veranderingen komen (gezondheid, woonbehoefte, bestedingsruimte). De zorgen worden over het algemeen op rustige, nuchtere toon besproken, niet paniekerig.

Inflatie en koopkrachtverlies worden vaak genoemd: deelnemers vragen zich af of ze hun levensstijl kunnen behouden. Er is onzekerheid over pensioenindexatie en de toereikendheid van het pensioen in de komende jaren. Meerdere deelnemers geven aan het onderwerp van de nieuwe pensioenwet te kennen, maar geven ook aan dat ze niet precies begrijpen wat het inhoudt. Impliciet blijkt er behoefte aan duidelijke communicatie en uitleg: wat betekent deze wet voor mij als gepensioneerde?

'Over de nieuwe pensioenwet is veel onduidelijkheid. Eerst al betaald voor APB wat ze niet uitkeren zoals afgesproken. Ik houd niet zo van onzekerheid.'
(vrouw, 77 jaar, hoge(re) inkomens, koopwoning, alleenstaand)

'We hadden 30 procent meer kunnen hebben als het geïndexeerd was. En nu? Wat er gebeurt met oorlog, Trump en de nieuwe pensioenwet – daar kun je je niet tegen wapenen.'

(vrouw, 73 jaar, lage(re) inkomens, huurwoning, alleenstaand)

'Kijk, mijn moeder is 102, dus ik ga haar dik en dik overleven! Maar aan de andere kant zie je toch weer dat het morgen over kan zijn dus wat is de toekomst? Je kunt niet plannen tot over twintig jaar dus je kunt wel blijven sparen maar waar spaar je voor?'

(man, 80 jaar, hoge(re) inkomens, koopwoning, met partner)

'Ja, mijn toekomstplannen is toch nog veel te reizen gewoon en te genieten van het leven, wij hebben het geluk dat wij gezond zijn.'

(man, 83 jaar, hoge(re) inkomens, koopwoning, met partner)

De toekomst wordt vaak gekoppeld aan fysieke achteruitgang en de daarmee gepaard gaande toenemende zorgbehoefte. Er is aandacht voor het tijdig aanpassen van de woning of het overwegen van andere woonvormen. Sommigen zijn actief bezig met het maken van plannen of voorbereidingen ("voor het geval dat"), zoals financiële planning, opruimen van spullen of verkennen van opties voor verhuizen of zorgondersteuning. Een deel van de deelnemers denkt na over hoe zij hun leven zinvol kunnen blijven invullen in de toekomst, bijvoorbeeld via vrijwilligerswerk, reizen, of sociale activiteiten, zolang dat mogelijk is.

3. De bestedingen van gepensioneerden

In hoofdstuk 2 hebben we gekeken naar de inkomensontwikkelingen van gepensioneerden en hoe zij hun financiële situatie waarden.

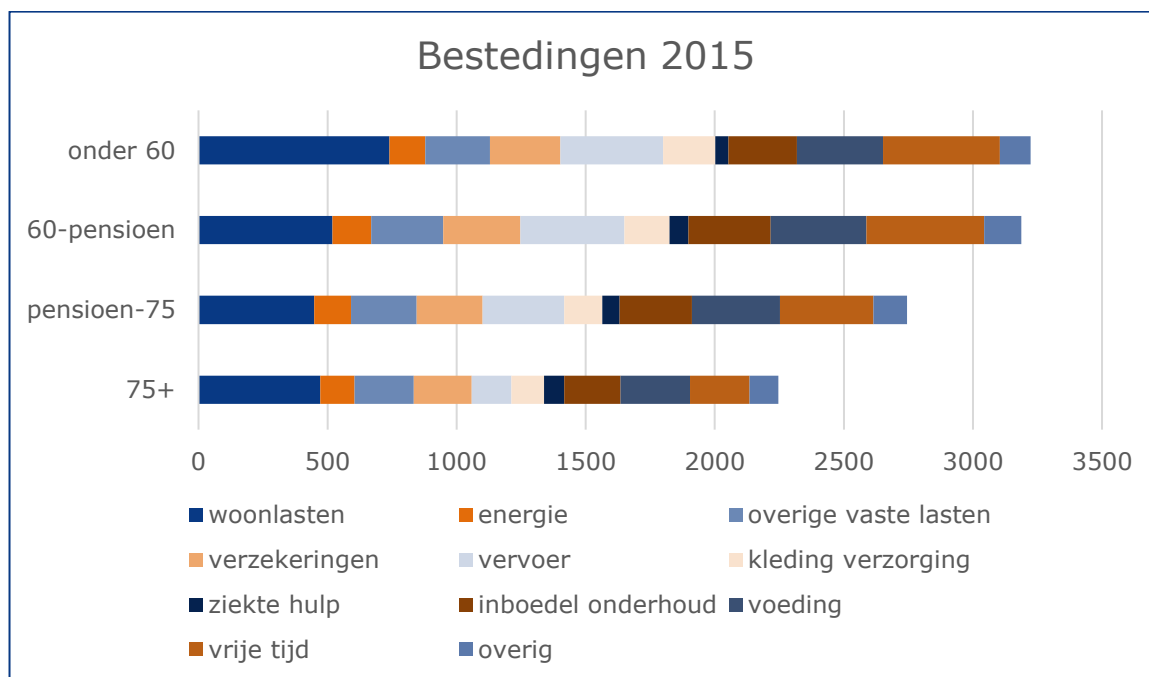
In dit hoofdstuk gaan we dieper in op het uitgavenpatroon van 60-plussers. Dat kan sterk per huishouden variëren, afhankelijk van factoren als inkomen, zorgbehoefte, woonsituatie en levensstijl. We beschrijven de kwantitatieve analyse op basis van CBS-data en de ontwikkelingen en gemiddelden van de verschillende uitgaven voor de specifiek verschillende leeftijds- en inkomensgroepen. In dit onderzoek maken we gebruik van de resultaten uit de CBS Budgetonderzoeken van 2015 en 2020. Een toelichting op dit onderzoek en de gehanteerde analyses is te vinden in bijlage 1. Daarbij kijken we alleen naar zelfstandig wonende 60-plussers. Het kwantitatieve onderzoek is verdiept met de kwalitatieve bevindingen uit de focusgroepen.

3.1 Uitgavenpatroon na pensionering

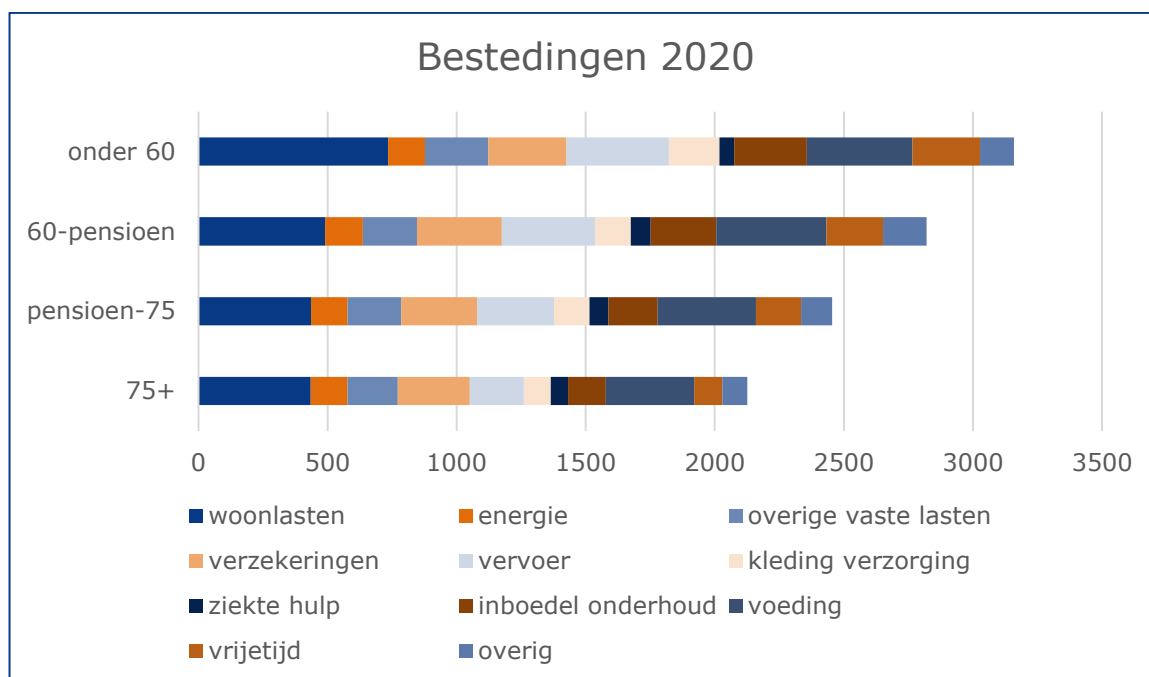
In eerste instantie kijken we naar de gemiddelde bestedingen naar leeftijdscategorieën van de hoofdpersoon. We kijken hierbij naar vier groepen:

5. huishoudens met een hoofdpersoon onder de 60 jaar;
6. huishoudens met een hoofdpersoon boven de 60 maar nog niet met pensioen;
7. huishoudens met een gepensioneerde hoofdpersoon onder de 75 jaar;
8. huishoudens met een hoofdpersoon boven de 75 jaar.

In figuur 5 en figuur 6 staan de bestedingen in de jaren 2015 en 2020, uitgesplitst naar een aantal uitgavencategorieën.

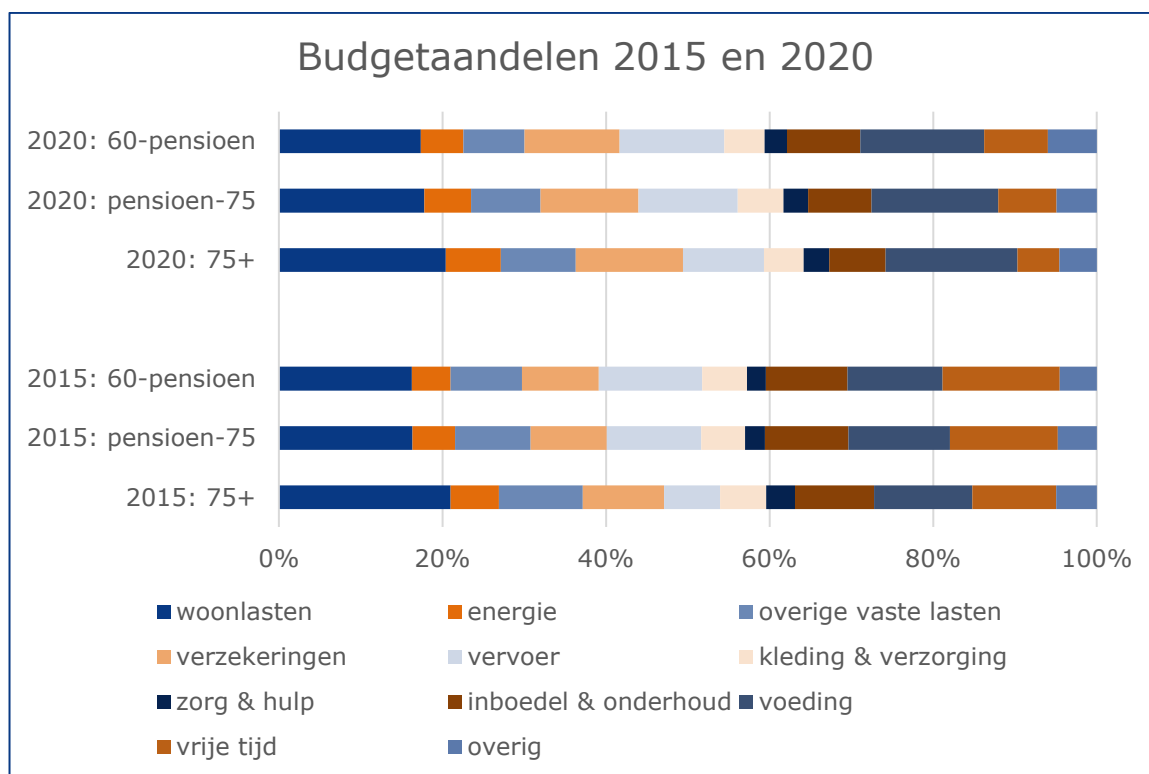
Figuur 5: Bestedingen voor verschillende leeftijdsgroepen (Nibud-berekeningen o.b.v. CBS Budgetonderzoek 2015).

Figuur 6: Bestedingen voor verschillende leeftijdsgroepen in euro's per maand (Nibud-berekeningen o.b.v. CBS Budgetonderzoek 2020).

Dat de absolute bestedingen afnemen na pensionering, is begrijpelijk. Over het algemeen is het besteedbaar inkomen lager, wat ook samenhangt met (veranderingen in) de huishoudsamenstelling.

Om scherper te zien *hoe* het uitgavenpatroon van huishoudens eruit ziet en hoe dit verandert met de leeftijd, kunnen we de bestedingen ook weergeven als een percentage van het totaal aan uitgaven. Dit zijn de zogenoemde budgetaandelen. Deze staan in figuur 7.

Figuur 7: Budgetaandelen t.o.v. totale uitgaven naar leeftijdscategorie (Nibud-berekeningen o.b.v. CBS-Budgetonderzoek 2015 en Budgetonderzoek 2020).

Kijken we naar de verschillen tussen 2015 en 2020, dan zien we met name een groot verschil in de het budgetaandeel voor vrije tijd. Dat is gezien de beperkte recreatiemogelijkheden tijdens de lockdowns in het coronajaar 2020 niet verwonderlijk. In 2015 is het budgetaandeel aan vrijetijdsuitgaven 10 tot 14 procent, terwijl dat in 2020 5 tot 8 procent is.

3.2 Veranderingen in bestedingspatronen tijdens pensionering

Uit de vorige paragraaf blijkt dat het inkomen een belangrijke invloed heeft op de hoogte van de uitgaven.

Om te beoordelen of andere huishoudkenmerken, zoals de leeftijd, een rol spelen in het uitgavenpatroon na pensionering, hebben we analyses uitgevoerd op basis van de CBS Budgetonderzoeken 2015 en 2020. Zie bijlage 1 voor een toelichting hierop.

Deze berekeningen laten zien dat voor een aantal uitgavenposten de leeftijd zelf – naast inkomen – een rol speelt. Daarnaast zien we dat bij sommige uitgavenposten de invloed van het inkomen anders is bij bepaalde leeftijdscategorieën. Rijkere huishoudens (in termen van inkomen) reageren anders op pensionering en het ouder worden dan armere huishoudens.

Tabellen 1 en 2 geven voor twee voorbeeldsituaties de gemiddelde bestedingen weer bij verschillende leeftijden. In tabel 1 gaat het om een alleenstaande met een besteedbaar inkomen van € 2.500 per maand en in tabel 2 betreft een stel met een inkomen van

€ 4.000 per maand. In deze voorbeelden zijn de huishoudsituatie en het inkomen bij alle leeftijden hetzelfde. Deze voorbeelden geven dus weer hoe de uitgaven veranderen naarmate men ouder wordt.

Tabel 1a: Bestedingen aan verschillende uitgavenposten voor een alleenstaande met een besteedbaar maandinkomen van € 2.500 (in euro's per maand) voor verschillende leeftijdscategorieën (het is het gemiddelde van de situatie met koop- en huurwoning), op basis van CBS Budgetonderzoek 2015.

	Tot 60	60- pensioen	pensioen -75 jaar	75 jaar en ouder
Woonlasten	574	444	431	446
Energie (gas, elektra, water)	128	131	134	137
Overige vaste lasten (lokale lasten, contributies, communicatie)	240	261	270	284
Verzekeringen	253	275	257	254
Vervoer	372	341	324	239
Voeding	287	343	340	314
Kleding en persoonlijke verzorging	149	142	143	140
Niet-vergoede ziektekosten en huishoudelijke dienstverlening	41	56	65	91
Vrijtijdsuitgaven	382	341	358	290
Inboedel & onderhoud	256	263	288	290
Overig (huisdieren, roken, diversen)	118	134	128	126
<i>Totaal</i>	<i>2801</i>	<i>2730</i>	<i>2738</i>	<i>2609</i>

Tabel 1b: Bestedingen aan verschillende uitgavenposten voor een alleenstaande met een besteedbaar maandinkomen van € 2.500 (in euro's per maand) voor verschillende leeftijdscategorieën (het is het gemiddelde van de situatie met koop- en huurwoning), op basis van CBS Budgetonderzoek 2020.

	Tot 60	60- pensioen	pensioen -75 jaar	75 jaar en ouder
Woonlasten	525	429	404	393
Energie (gas, elektra, water)	140	143	143	152
Overige vaste lasten (lokale lasten, contributies, communicatie)	215	201	211	207
Verzekeringen	271	305	294	296
Vervoer	362	324	303	253
Voeding	342	408	377	365
Kleding en persoonlijke verzorging	129	117	127	105
Niet-vergoede ziektekosten en huishoudelijke dienstverlening	49	80	72	72
Vrijtijdsuitgaven	197	184	165	124
Inboedel & onderhoud	242	230	182	165
Overig (huisdieren, roken, diversen)	133	159	116	95
<i>Totaal</i>	<i>2606</i>	<i>2580</i>	<i>2393</i>	<i>2225</i>

Tabel 2a: Bestedingen aan verschillende uitgavenposten voor een stel met een besteedbaar maandinkomen van 4.000 euro (in euro's per maand) voor verschillende leeftijdscategorieën (het is het gemiddelde van de situatie met koop- en huurwoning) op basis van CBS Budgetonderzoek 2015.

	Tot 60	60- pensioen	pensioen -75 jaar	75 jaar en ouder
Woonlasten	752	524	489	498
Energie (gas, elektra, water)	155	162	169	171
Overige vaste lasten (lokale lasten, contributies, communicatie)	274	310	335	360
Verzekeringen	347	357	324	321
Vervoer	534	473	494	357
Voeding	375	421	435	421
Kleding en persoonlijke verzorging	220	204	219	192
Niet-vergoede ziektekosten en huishoudelijke dienstverlening	62	83	95	139
Vrijtijdsuitgaven	591	533	594	466
Inboedel & onderhoud	366	395	417	445
Overig (huisdieren, roken, diversen)	134	158	166	178
<i>Totaal</i>	<i>3810</i>	<i>3621</i>	<i>3738</i>	<i>3547</i>

Tabel 2b: Bestedingen aan verschillende uitgavenposten voor een stel met een besteedbaar maandinkomen van € 4.000 (in euro's per maand) voor verschillende leeftijdscategorieën (het is het gemiddelde van de situatie met koop- en huurwoning), op basis van CBS Budgetonderzoek 2020.

	Tot 60	60- pensioen	pensioen -75 jaar	75 jaar en ouder
Woonlasten	681	487	436	413
Energie (gas, elektra, water)	156	160	164	172
Overige vaste lasten (lokale lasten, contributies, communicatie)	257	243	264	257
Verzekeringen	372	394	371	377
Vervoer	462	403	407	331
Voeding	441	491	493	477
Kleding en persoonlijke verzorging	183	159	191	156
Niet-vergoede ziektekosten en huishoudelijke dienstverlening	64	77	93	108
Vrijtijdsuitgaven	290	260	265	187
Inboedel & onderhoud	317	287	275	210
Overig (huisdieren, roken, diversen)	134	172	136	121
<i>Totaal</i>	<i>3357</i>	<i>3133</i>	<i>3095</i>	<i>2809</i>

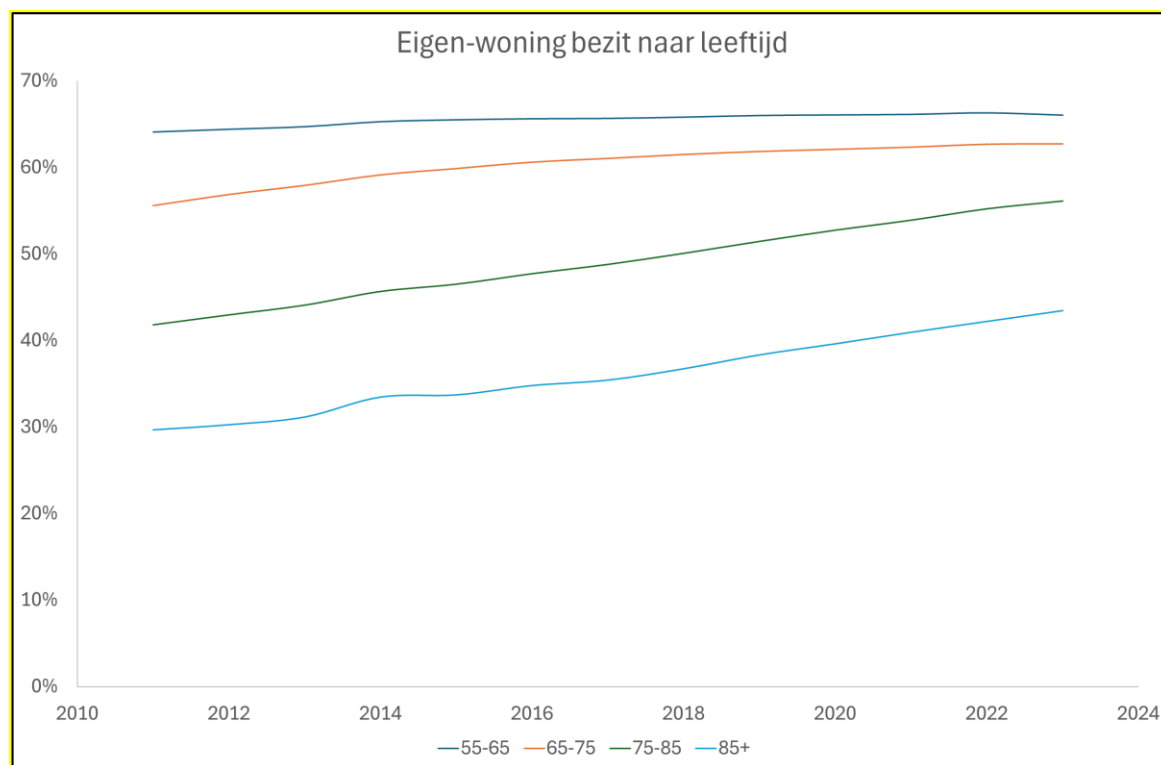
3.3 Specifieke uitgavenposten

In onderstaande paragrafen gaan we per uitgavenpost in op de kwantitatieve gegevens gecombineerd met de kwalitatieve bevindingen uit de focusgroepen, met als doel een verdiept inzicht te krijgen in de verschillen tussen gepensioneerden. Tijdens de gesprekken hebben we de verschillende uitgavenposten behandeld.

3.3.1 Woonlasten

Een van de belangrijkste uitgaven zijn de woonlasten. Bepalend voor de hoogte van de woonlasten is het feit of mensen een eigen huis hebben of een huis huren en in hoeverre de hypotheek is afgelost.

De afgelopen tien jaar is het eigenwoningbezit onder gepensioneerden fors toegenomen (zie figuur 8, op basis van CBS-statline). In 2023 bezit 56 procent van de huishoudens tussen de 75 en 85 jaar een eigen woning (in 2010 was dat 42 procent). Bij de 85-plussers is dat gestegen van 30 procent in 2010 naar 43 procent in 2023.

Figuur 8: Eigenwoningbezit naar leeftijdsgroepen, Bron: CBS-Statline

In de kwantitatieve regressie-analyse van de data uit de CBS Budgetonderzoeken, rekenen we met een gemiddelde woonlast van kopers en huurders. Daarmee zijn in tabel 1 en 2 de verschillende ontwikkelingen tussen huur en koop niet zichtbaar. Kijken we eerst naar de verschillen in leeftijdsgroepen in 2020 dan zien we dat de gemiddelde woonlasten bij 60-plussers lager zijn dan bij de niet-gepensioneerden. Dit geldt vooral voor de rijkere 60-plussers, die over het algemeen geen of nog een lage hypotheek hebben. Het hypotheekbedrag is bij gepensioneerden vanaf 75 jaar duidelijk lager dan bij de jongere gepensioneerden.

Gepensioneerde huurders zijn daarentegen een groter deel van hun inkomen kwijt aan woonlasten. Hun inkomen is lager geworden, maar de huur niet. De dempende werking van de huurtoeslag heeft hier maar een zeer beperkt effect. Daarmee blijft het bedrag dat huurders aan woonlasten betalen hoger dan bij kopers die hun hypotheek (bijna) hebben afgelost. Bij de 75-plussers zien we een groep rijkere huurders, waarschijnlijk mensen die hun huis verkocht hebben en in een (relatief) dure huurwoning zijn gaan wonen.

Vanuit de focusgroepen hebben we verdiepende inzichten opgehaald over hoe deze cijfers door gepensioneerden zelf worden beleefd. Ook hier valt het duidelijk verschil in woonlasten op tussen huurders en woningbezitters. Eigenwoningbezitters benoemen hun vaak lagere woonlasten, vanwege de deels of volledig afbetaalde hypotheek, en daarmee hun gunstige positie.

'We hebben een eigen huis, dus geen huur of hypotheek meer.'
(vrouw, 76 jaar, hoge(re) inkomens, koopwoning, met partner)

Deelnemers die een sociale woning huren, ervaren de uitgaven over het algemeen als stabiel. Wel worden huurders, met name in de vrije sector, vaak geconfronteerd met structurele huurverhogingen.

'Ik heb een huurwoning, waarvan de huur jaarlijks behoorlijk stijgt. Ik heb dus ook te maken met een inkomensafhankelijke huurverhoging. Dus dan krijg je gewoon elk jaar € 100 per maand bij je huur erbij. Nou, dat trekt behoorlijk aan. Maar goed, verhuizen is ook niet zo simpel.'
(man, 74 jaar, lage(re) inkomens, huurwoning, alleenstaand)

De ongelijkheid tussen huurders en kopers wordt ook benoemd.

'Het is ongelijk verdeeld tussen huur en koop. Eigenwoningbezitters zijn rijker geworden dan huurders. Ik heb nooit een eigen huis gehad.'
(man, 77 jaar, hoge(re) inkomens, huurwoning, met partner)

Verhuizen

Het hoge eigenwoningbezit geeft deze generaties de financiële ruimte om te kunnen kiezen hoe zij willen wonen.

We zien dat het merendeel van de 60-plussers zelfstandig woont en ook blijft wonen; het percentage dat naar een instelling verhuist daalt, en ook voor de 80-jarigen is dat percentage gehalveerd (van 21 naar 11 procent).² Wel wonen 75-plussers vaker in een (huur)appartement (45 procent) dan overige huishoudens (31 procent).

Verhuizen is een onderwerp dat bij veel deelnemers aan de focusgroepen leeft, maar vaak gepaard gaat met aarzeling of weerstand. Sommige deelnemers geven aan dat gezondheidsproblemen of verminderde mobiliteit aanleiding kunnen zijn om kleiner of gelijkvloers te gaan wonen of dichterbij een ziekenhuis. Vooral de gehechtheid aan de huidige woning of buurt speelt een grote rol in de aarzeling over verhuizen. Mensen wonen vaak al decennialang op één plek, wat verhuizen emotioneel moeilijk maakt. De kosten

² Economisch Instituut voor de Bouw (2024). Ouderenhuisvesting: Trends en ontwikkelingen in eigenwoningbezit onder ouderen. Amsterdam: EIB. Via <https://www.eib.nl/wp-content/uploads/2024/02/EIB-Rapport-Ouderenhuisvesting-09022024-.pdf>

van een verhuizing worden soms als belemmerend genoemd. Het gebrek aan passende woningen (bijvoorbeeld gelijkvloers of betaalbaar) is een terugkerend thema. De inspanning van een verhuizing zelf (regelen, opruimen, fysiek werk) schrikt af. Sommige gepensioneerden kiezen ervoor om de woning aan te passen (zoals trapliften), in plaats van te verhuizen. Er is een kleinere groep die wel actief nadenkt over verhuizen, vaak met het oog op comfort, zorg in de buurt of dicht bij kinderen wonen. Er heerst twijfel of er wel passende woonvormen beschikbaar zijn als men wil/moet verhuizen (bijvoorbeeld gelijkvloers, zorggeschikt).

'Ons toekomstplan is dat we naar het dorp verhuizen en dan gaan huren over een poosje. Dat is best moeilijk want een huis huren is bijna niet te doen, ook in Hoeksche Waard zijn er niet zoveel seniorenwoningen gebouwd.'
(vrouw, 76 jaar, hoge(re) inkomens, koopwoning, met partner)

3.3.2 Energie en water

Naast de woonlasten vormen de energiekosten een substantiële en onvermijdelijke uitgavenpost voor huishoudens.

Vanuit de CBS-data zien we dat de uitgaven aan gas, stroom en water hoger worden bij oudere huishoudens. Dit betreft vooral het water en in mindere mate de gasrekening. De uitgaven aan gas zijn hoger bij de net-gepensioneerden.

De kosten zijn vergelijkbaar gebleven voor 2015 en 2020. Hierbij moet wel aangetekend worden dat de opbouw van de rekening sterk is veranderd in die jaren; aan de ene kant door marktontwikkelingen, aan de andere kant door veranderende energiebelastingen. Zo was er in het onderzoek van 2020 sprake van een hoge teruggave van de energiebelasting. Ook in de jaren daarna hebben de gas- en stroomrekening sterk gefluctueerd.

Vanuit de gesprekken komt een genuanceerd beeld naar voren over de eventuele toe- of afname van energiekosten. Verschillende mensen geven aan dat hun energiekosten zijn gestegen omdat ze vaker thuis zijn. Oudere deelnemers benoemden ook dat ze het sneller koud hebben en daarom de verwarming iets hoger zetten – iets wat zij als noodzakelijk beschouwen voor hun gezondheid en comfort.

'Ik leef zuinig. Maar de prijs gaat wél omhoog.'
(man, 82 jaar, hoge(re) inkomens, koopwoning, met partner)

Tegelijkertijd vertelden anderen juist dat ze hun gedrag hebben aangepast om de kosten te beperken door minder te stoken en zich in plaats daarvan warm aan te kleden. Hoewel het lager zetten van de thermostaat voor sommigen een bewuste keuze is, ervaren anderen dit ook als armoedig. Ook hoorden we voorbeelden van alternatieve manieren om de verwarming te gebruiken, zoals elektrische kacheltjes.

'We hebben een terrasverwarmer in de kamer staan.'
(man, 69 jaar, lage(re) inkomens, koopwoning, met partner)

Daarnaast zijn er ook mensen die hun huis hebben kunnen verduurzamen en daardoor veel lagere energiekosten hebben (denk aan zonnepanelen). In de gesprekken verbazen ze zich over hoe het kan dat er zo'n groot verschil in energiekosten kan ontstaan tussen huishoudens die wel of niet (hebben kunnen) verduurzamen. Jaarlijkse

energieafrekeningen, met onduidelijkheid over al dan niet bij moeten betalen, veroorzaken stress, vooral bij huishoudens met lage(re) inkomens.

'Ik heb zonnepanelen. Ik heb sinds één jaar een elektrisch open haardje. Is het 's avonds wat killer dan zet ik 'm aan.'

(man, 76 jaar, hoge(re) inkomens, huurwoning, met partner)

3.3.3 Overige vaste lasten

Bij de overige vaste lasten (heffingen, contributies, telefoon/televisie/internet) zien we een aantal verschillen naar leeftijd en inkomen als we naar de onderliggende uitgaven kijken.

De lokale heffingen liggen bij 60-plussers iets hoger, mogelijk door de wat grotere woning. Bij de net-gepensioneerden zien we dat vooral rijkere gepensioneerden een hoger bedrag uitgeven aan contributies en abonnementen. Bij telefoon/televisie/internet zien we het totaalbedrag weinig verschillen naar leeftijd. Wel zien we dat 60-plussers een lagere rekening hebben voor de mobiele telefoon, maar daarentegen wel meer betalen voor hun internet- en tv-abonnement.

De uitgaven aan telefoon, televisie en internet waren in 2015 lager bij gepensioneerden met lage(re) inkomens dan bij niet-gepensioneerden met lage(re) inkomens. Bij de hogere inkomens was juist het omgekeerde geval: daar gaven gepensioneerden meer uit dan niet-gepensioneerden.

Over alle leeftijden gaven mensen meer uit aan contributies en abonnementen naarmate ze meer inkomen hadden. Voor de lokale heffingen zien we hier een zeer kleine stijging naarmate mensen ouder worden, en zien we geen verschillen in inkomenseffect.

Tijdens de gesprekken gaven mensen aan dat ze over het algemeen na pensioneren minder uitgeven aan abonnementen en donaties, maar ook hier zien we een wisselend beeld. De een heeft wel streamingsdiensten (zoals Netflix) en de ander kiest bewust alleen voor een abonnement bij de bibliotheek. Waar de een alle goede doelen heeft afgestoten, kiest de ander er bewust voor om meerdere goede doelen te steunen.

Wat opvalt is dat ter voorbereiding op hun pensioen veel deelnemers hebben gesneden in het aantal abonnementen, lidmaatschappen en donaties. In de gesprekken daarover waren er ook deelnemers verrast door de hoeveelheid abonnementen die ze nog doorbetalen, zoals bijvoorbeeld een plaatselijke krant ('vergeten'). Een aantal gepensioneerden geeft aan meer te zijn gaan sporten, maar dat de kosten van een sportabonnement ook hoger zijn geworden.

'Ik was het zat met mijn uitgavenpatroon. Daarom heb ik eens geschraapt in mijn schenkingen en donaties en dat leverde mij een besparing van € 400 per maand op.'

(man, 74 jaar, lage(re) inkomens, huurwoning, alleenstaand)

'Een paar jaar geleden ben ik kritisch gaan kijken naar uitgaven. Heb toen abonnementen opgezegd.' (vrouw, 67 jaar, lage(re) inkomens, koopwoning, met partner)

3.3.4 Verzekeringen

De bedragen voor de (aanvullende) zorgverzekering zijn bij de 60-plussers hoger dan bij jongere huishoudens. Aan andere verzekeringen geven gepensioneerden juist minder uit, vooral de wat rijkere 60-plussers.

Uit de gesprekken blijkt dat de zorgkosten voor vrijwel iedereen zijn toegenomen. Dit komt door zowel de hogere en stijgende zorgpremies als het feit dat deze leeftijdsgroep vaker gebruik maakt van zorg. Bijna iedereen geeft aan het volledige eigen risico op te maken.

3.3.5 Vervoer

Bij de uitgaven aan vervoer zien we dat deze dalen naarmate mensen ouder worden, met name vanaf 75 jaar.

Wel zien we in 2015 dat er bij samenwonende mensen een kleine toename in de vervoerskosten is vanaf het moment dat zij met pensioen gaan totdat zij 75 jaar worden. Dit effect is iets kleiner in 2020, wat gezien de lockdowns in dit coronajaar te verwachten was.

Uit de gesprekken komt ook voor de vervoerskosten een wisselend beeld naar voren. Dit hangt grotendeels af van het hebben van een auto en de mobiliteit van de deelnemer zelf. Afname in mobiliteit leidt tot minder ov-gebruik of een overstap op alternatieven zoals een Wmo-taxi.

Veel deelnemers die afhankelijk zijn van het openbaar vervoer geven aan dat de kosten hieraan juist toenemen vanwege de duurder wordende treinreizen. Ook gaan sommige deelnemers vaker eropuit omdat ze meer tijd hebben.

Veel deelnemers hebben nog een auto. Vanwege meer vrije tijd, hobby's, sociale activiteiten, familie en vrienden of omdat het de vrijheid geeft overal naartoe te kunnen gaan.

'Ik rij nog steeds 80.000 km per jaar. Hoe ik eraan kom, dat snap ik niet. Maar dat komt waarschijnlijk ook omdat mijn familie in België woont. En omdat ik heel veel sociale activiteiten heb.'

(man, 78 jaar, hoge(re) inkomens, koopwoning, met partner)

Een aantal 75-plussers heeft een oudere auto met weinig onderhoud en zij vragen zich af of ze hierna nog een nieuwe zullen aanschaffen. Als alternatief werd private lease genoemd vanwege de duidelijkheid in de maandlasten en om onverwachte onderhoudskosten te voorkomen.

Veel deelnemers aan de focusgroepen hebben een elektrische fiets. We zien wel dat de deelnemers met lagere inkomens deze minder vaak hebben.

'Ze zeiden dat als je een elektrische fiets hebt, dat je dan meer gaat fietsen. Daar geloof ik niks van.'

(man, 78 jaar, hoge(re) inkomens, koopwoning, met partner)

'Waarom een elektrische fiets? Je hebt tijd genoeg, dan doe je er maar wat langer over.'

(vrouw, 75 jaar, lage(re) inkomens, huurwoning, alleenstaand)

3.3.6 Voeding

Kijken we naar de CBS-data dan liggen de uitgaven aan voeding voor 60-plussers iets hoger dan voor 60-minners. Bij net-gepensioneerden zien we dat dit vooral bij de rijkere gepensioneerden optreedt. Bij het stijgen van de leeftijd dalen de uitgaven weer. Dit is in lijn met de gegevens van het Voedingscentrum die aangeven dat de behoefte aan voedingsmiddelen voor ouderen lager ligt dan voor jongeren.

We zien dat de 60- tot 75-jarigen meer geld uitgeven aan voeding dan de andere leeftijdsgroepen (zowel meer dan de jongeren als meer dan de 75-plussers), waarbij alleenstaanden het meest aan voeding uitgeven in de leeftijdsgroep van 60 jaar tot de pensioenleeftijd en stellen juist vanaf de pensioenleeftijd tot 75 jaar. Dit zien we zowel in 2015 als in 2020.

Tijdens vrijwel alle gesprekken kwamen de prijsstijgingen van de boodschappen naar voren bij het bespreken van de kosten van voeding. Sommige deelnemers geven aan dat na pensionering de uitgaven aan voeding zijn gedaald omdat zij nu meer tijd hebben om bewust boodschappen te doen en op aanbiedingen te letten of zelf te koken, of omdat ze steeds minder zijn gaan eten. Weer andere deelnemers geven juist aan dat de kosten voor voeding zijn gestegen vanwege het kopen van luxere producten, aangepaste diëten (denk hier ook aan bijvoorbeeld de keuze voor gezonde, verse en/of biologische voeding, of glutenvrij enz.) of maaltijdbezorging vanwege beperkte mobiliteit.

Veel deelnemers benoemen dat hun voedingskosten ook zijn gestegen doordat ze meer vrije tijd hebben en vaker buiten de deur eten en gebruik maken van de horeca. Hier wordt meermaals genoemd dat de horeca (veel) duurder is geworden.

'We gaan nu vaker kortere uitstapjes maken i.p.v. grote reizen. Is veel goedkoper. 5/6 keer per jaar kleine uitstapjes. Nu wel vaker uit lunchen. Horeca-uitgaven zijn wel wat toegenomen.'

(man, 68 jaar, hoge(re) inkomens, huurwoning, met partner)

'Ik krijg bijna een hartverzakking van de kosten voor bier, thee en koffie. Ik doe vaak de daghap in een taveerne als we aan het fietsen zijn.'

(man, 69 jaar, lage(re) inkomens, huurwoning, alleenstaand)

Wat we ook terug hoorden, was dat de kosten gelijk zijn gebleven vanwege een routinematig eetpatroon.

'Het eetpatroon van mij is hetzelfde gebleven. Ik eet iedere dag tien snee brood.'

(man, 80 jaar, lage(re) inkomens, koopwoning, met partner)

3.3.7 Kleding en persoonlijke verzorging

Kleding en persoonlijke verzorging vormen doorgaans een wat kleiner deel van het huishoudbudget. Op basis van de kwantitatieve analyse van de CBS-data zien we bij de posten kleding en persoonlijke verzorging geen substantiële verschillen naar leeftijd. Het beeld is stabiel, zonder duidelijke afname. Dit suggereert dat de totale uitgavenpatronen binnen deze categorieën relatief constant blijven.

De gesprekken met gepensioneerden geven daarentegen een iets genuanceerder beeld, waarbij een groot aantal deelnemers aangeeft dat de uitgaven aan kleding zijn gedaald. Een veelgenoemde reden is dat er geen nette, representatieve kleding meer nodig is voor

het werk. Deelnemers geven ook aan meer tijd te hebben om op (tweedehands) koopjes te jagen. Daarnaast geven enkele deelnemers aan de voorkeur te geven aan kwaliteit boven kwantiteit.

'Kleding kopen is minder geworden. En dat heeft wel iets met representatie te maken. Op het moment dat je werkt is het toch fijn om wat meer afwisseling te hebben. Maar mijn spijkerbroek is nu mijn beste vriend, denk ik.'
(vrouw, 69 jaar, hoge(re) inkomens, koopwoning, met partner)

Daarbij geeft een aantal gepensioneerden aan ze hun consumptiepatronen wat hebben aangepast, dat ze wat selectiever zijn geworden en vaker gebruik maken van kortingsacties, aanbiedingen en tweedehands.

'Ik betaal nooit de volle prijs. Nooit meer dan 40 procent voor kleding.'
(man, 76 jaar, hoge(re) inkomens, koopwoning, met partner)

De uitgaven aan persoonlijke verzorging zoals kapper of pedicure zijn vooral gestegen vanwege de prijsstijgingen. Het aantal bezoeken aan bijvoorbeeld de kapper was geen onderwerp van gesprek en lijkt niet te zijn veranderd.

3.3.8 Niet-vergoede ziektekosten en huishoudelijke dienstverlening

Ouderdom komt met gebreken. Dat is ook terug te zien in het uitgavenpatroon. De uitgaven aan eigen betalingen voor ziektekosten en hulp in de huishouding.

De bedragen voor hulp in de huishouding liggen hoger bij degenen boven de 60 jaar die nog niet gepensioneerd zijn dan bij huishoudens onder de 60 jaar. Na pensionering zien we deze uitgaven nog hoger worden, terwijl we dit bij 75-plussers alleen bij de hogere inkomens zien. Dit geeft weer dat een groot deel van de ziektekosten en noodzakelijke huishoudelijke hulp in Nederland collectief geregeld is en eigen bijdragen beperkt zijn en vrijwel niet inkomensafhankelijk.

De focusgroepen laten een vergelijkbaar beeld zien. Niet alle uitgaven worden door de zorgverzekering gedekt. Soms is er geen volledige vergoeding. Denk aan de hogere kosten voor tandarts, brillen, gehoorapparaten en speciale hulpmiddelen zoals orthopedische schoenen (waarvan er soms meerdere paren per jaar nodig zijn). Ook worden uitgaven genoemd voor aanpassingen in huis of aan de inboedel, zoals een speciaal type bed of woningaanpassingen die niet volledig door de Wmo worden gedekt. Verder worden ook vervoerskosten, zoals taxiritten naar het ziekenhuis, genoemd als terugkerende last.

Een grote kostenpost die wordt genoemd zijn de gehoorapparaten, die zo'n vier tot vijf jaar meegaan. Kwalitatief goede apparaten kosten veel geld, namelijk zo'n € 2.000 of meer. Hoe meer functies, hoe duurder ze worden. Sommige deelnemers geven aan hier rekening mee te houden en hiervoor te sparen, of hier spaargeld voor te gebruiken, maar dat is niet voor iedereen financieel haalbaar.

Andere kosten die naar voren kwamen, zijn uitgaven die bijdragen aan vitaliteit en gezondheid. Hoewel niet iedereen deze kosten maakt, kan ook gedacht worden aan sportmassages en supplementen.

'Mijn vrouw heeft op een gegeven moment last van de voeten gekregen. En nu heeft ze een speciaal merk schoenen. En daar moet een harde zool onder. Nou, dat zijn de extra kosten.'

(man, 80 jaar, lage(re) inkomens, koopwoning, met partner)

'Ik heb ook gehoorproblemen. Mijn gehoorapparaat kost € 5.000. Ik krijg niets vergoed maar ik kan dat gelukkig betalen. Dit zijn zorgkosten die niet voor iedereen haalbaar zijn. Deze kan vijf jaar mee. Ik hoop langer. Gehoorapparaten zijn er in verschillende klassen. Het is elitair geworden. Dat vind ik zorgelijk.'

(vrouw, 71 jaar, hoge(re) inkomens, koopwoning, met partner)

'En vanwege het sporten wil ik mijn lijf wel goed onderhouden. Dus ik ga één keer in de maand naar de sportmasseur.'

(man, 80 jaar, lage(re) inkomens, koopwoning, met partner)

3.3.9 Vrijetijdsuitgaven

Vrije tijd is een belangrijk onderdeel van het dagelijks leven, vooral als mensen na pensionering daar daadwerkelijk meer tijd hebben. Vanuit de data zien we dat de vrijetijdsuitgaven dalen naarmate mensen ouder worden. Bij de lagere inkomens zien we dat meteen na pensionering al gebeuren, bij de hogere inkomens en bij stellen pas bij de 75-plussers.

In 2015 zagen we een vergelijkbaar beeld. Wel waren de bedragen toen bijna twee keer zo hoog. Dit ligt hoogstwaarschijnlijk aan de beperkte mogelijkheden gedurende de coronalockdowns. De inzichten vanuit 2020 lijken daarmee niet heel representatief voor de huidige stand van zaken.

We zien een significante afname aan vrijetijdsuitgaven net voor de pensioenleeftijd, vervolgens een toename na pensionering tot 75 jaar. Vanaf 75 jaar zien we een grote afname aan vrijetijdsuitgaven.

Uit de focusgroepen komt naar voren dat uitgaven aan vrije tijd bij vrijwel iedereen in eerste instantie zijn toegenomen. Mensen hebben meer vrije tijd voor sociale activiteiten zoals uit eten gaan, verenigingen en hobby's, en op vakantie te gaan. Het vaker op vakantie gaan geldt echter niet voor iedereen.

Vakanties kunnen namelijk minder worden naarmate mensen ouder worden vanwege gezondheidsproblemen van henzelf of van hun partner. We hoorden vaak dat langere verre reizen minder aantrekkelijk worden onder zowel de 67- tot 75-jarigen als onder de 75-plussers, vooral ook vanwege lange wachttijden en de lange reistijd. Hoewel een paar jongere gepensioneerden aangeven dat ze meer zijn gaan vliegen en iemand zelfs zegt dat hij 'nog nooit zoveel heeft gevlogen'. Leeftijd speelt hier zeker mee. Iemand geeft aan dat leeftijd hier wel in meespeelt:

'Ja [maanden reizen deed ik ieder jaar], maar nu ben ik boven de leeftijd.'

Mensen gaan vaker en korter op vakantie en vaak ook in Nederland. Een aantal deelnemers heeft een caravan of een busje.

'Sinds ik met pensioen ben, heb ik minder behoefte, op dit moment althans, om veel op vakantie te gaan. Die had ik tijdens mijn werk wel. Had ik dat ook nodig. Om af en toe er

helemaal uit te zijn. Nu heb ik zoiets van, ik heb elke dag vakantie. Dus ik hoef niet per se heel ver weg. En ja, als je geen vakanties hebt, dat scheelt natuurlijk enorm in je uitgaven.'

(man, 67 jaar, hoge(re) inkomens, huurwoning, alleenstaand)

Het hangen in dure resorts waar het veel te warm is en hangen op vliegvelden, dat heb ik helemaal gehad.'

(man, 69 jaar, hoge(re) inkomens, koopwoning, met partner)

'We gaan nu vaker kortere uitstapjes maken i.p.v. grote reizen. Dat is veel goedkoper. We gaan nu wel vaker uit lunchen. Horeca-uitgaven zijn wel wat toegenomen.'

(man, 68 jaar, hoge(re) inkomens, huurwoning, met partner)

'Wij gaan zeven keer per jaar op vakantie met de caravan. We hebben een oud autootje. Goed onderhouden. Mijn vrouw vindt het geweldig en is ook gezond. Ik heb echt geluk gehad.'

(man, 77 jaar, hoge(re) inkomens, huurwoning, met partner)

'Nou ja, ik heb dan een klein camperbusje. Een beetje overgehouden uit m'n scheiding. En ik zwerf de hele zomer. En ik sta niet op campings. Ik sta niet op camperplaatsen. Ik ga van de ene parkeerplaats naar de andere bergtop. Het kan me niet schelen waar ik sta. Maar ik geef zo goed als geen geld uit, dan.'

(vrouw, 69 jaar, lage(re) inkomens, koopwoning, alleenstaand)

3.3.10 Inboedel en onderhoud woning

Mensen met een hoger inkomen geven meer uit aan inboedel en de onderhoud van hun woning. Dat geldt voor alle leeftijden. We zien in de CBS-data van 2015 en 2020 verder geen significante effecten van leeftijd in deze uitgaven.

Veel gepensioneerden in de focusgroepen geven aan dat zij iets nieuws gaan aanschaffen als het aan vervanging toe is. Ook hoorden we veel van deelnemers dat ze aan het "ontspullen" zijn.

'Wij kijken of we de inventaris van ons huis wat kunnen verkleinen.'

(man, 83 jaar, lage(re) inkomens, koopwoning, met partner)

Wat betreft het kopen van nieuwe inboedel en meubels geven veel deelnemers aan dat ze kiezen voor comfort (bij banken en stoelen), en dat een nieuw kleurtje minder uitmaakt. Investeren in (de vervanging van) een (nieuwe) cv-ketel, vloer, of isolatie gebeurt als dat financieel mogelijk is, het huis het toelaat (koopwoning), of wanneer het huis aan bepaalde richtlijnen moet voldoen, vaak als "laatste grote klus".

'Mijn vrouw wilde graag een nieuw bankstel maar we konden geen goed bankstel vinden dus we zijn blijven zitten. Er mankeert niets aan. Ik wil weleens wat nieuws maar dan wil je niet inleveren qua zitcomfort. Dus die eisen staan voorop bij vervanging, niet een ander kleurtje.'

(man, 80 jaar, lage(re) inkomens, koopwoning, met partner)

'Onze bank is eigenlijk wel een beetje versleten. Hij ziet er nog wel goed uit als je overal afblijft. Je ziet wel dat hij gescheurd is. Maar mijn vrouw vindt iedere verandering in huis afschuwelijk. Dus er komt voorlopig nog geen nieuwe bank. En we hebben de hele

eetkamer-meubelset van mijn ouders. Die staat bij mij. Die is van voor de oorlog en ontzettend sterk. En dat blijft gewoon goed.'

(man, 77 jaar, lage(re) inkomens, koopwoning, met partner)

Met de leeftijd kan het fysiek moeilijker worden om zelf het onderhoud aan huis en tuin te doen. Dat betekent ook dat je meer werkkracht moet inhuren, waardoor de kosten voor onderhoud ook toenemen.

'Mijn vaste kosten die verlagen wel. Maar bijvoorbeeld vroeger deed ik het schilderwerk zelf. Maar nu heb ik met die schilder afgesproken, doe alles maar, want ik krijg het niet meer gedaan. Dus naarmate ik ouder word, ga ik steeds minder dingen zelf doen.' (man, 77 jaar, lage(re) inkomens, koopwoning, met partner)

De meeste gepensioneerden sparen nog vaak voor onvoorziene uitgaven, voor de kinderen/kleinkinderen of de uitvaart. Sommige deelnemers houden "gewoon" iedere maand geld over en sparen niet voor een specifiek doel.

'Ik spaar wel echt voor onverwachte kosten, ik wil als mijn tv kapot gaat morgen een nieuwe.'

(vrouw, 77 jaar, lage(re) inkomens, koopwoning, met partner)

'Ik heb geen begrafenisverzekering: wel twee potjes voor de uitvaart (voor mij en mijn partner) en daarnaast nog een gewoon spaarpotje. Dat vullen we zelfs nu nog aan.' (man, 77 jaar, hoge(re) inkomens, huurwoning, met partner)

Er zijn ook gepensioneerden die niet kunnen sparen. Dit gold vaak voor de deelnemers met alleen AOW en nauwelijks aanvullend pensioen.

'Ik kom bijna niet rond. Spaargeld is er amper en ik maak me zorgen over de jaarafrekening van de energie.'

(vrouw, 83 jaar, lage(re) inkomens, huurwoning, alleenstaand)

3.3.11 Overige uitgaven

De categorie overige uitgaven bevat kosten aan roken, huisdieren, was- en schoonmaakmiddelen en andere diverse kosten. Na pensionering worden de uitgaven aan deze posten geleidelijk lager.

Het bedrag aan roken ligt lager bij net-gepensioneerden tot 75 jaar dan bij jongeren en 75-plussers. Bedragen voor huisdieren liggen bij alle gepensioneerden lager.

In 2015 zagen we geen significant lagere kosten aan huisdieren bij gepensioneerden of aan roken. Wel gaven mensen vanaf de pensioenleeftijd meer uit aan wat we hier diverse kosten noemen.

In de gesprekken noemden degenen met huisdieren dat de kosten voor bijvoorbeeld een hond, en dan met name de dierenartskosten, de afgelopen jaren flink zijn toegenomen.

3.4 Lange-termijntrends

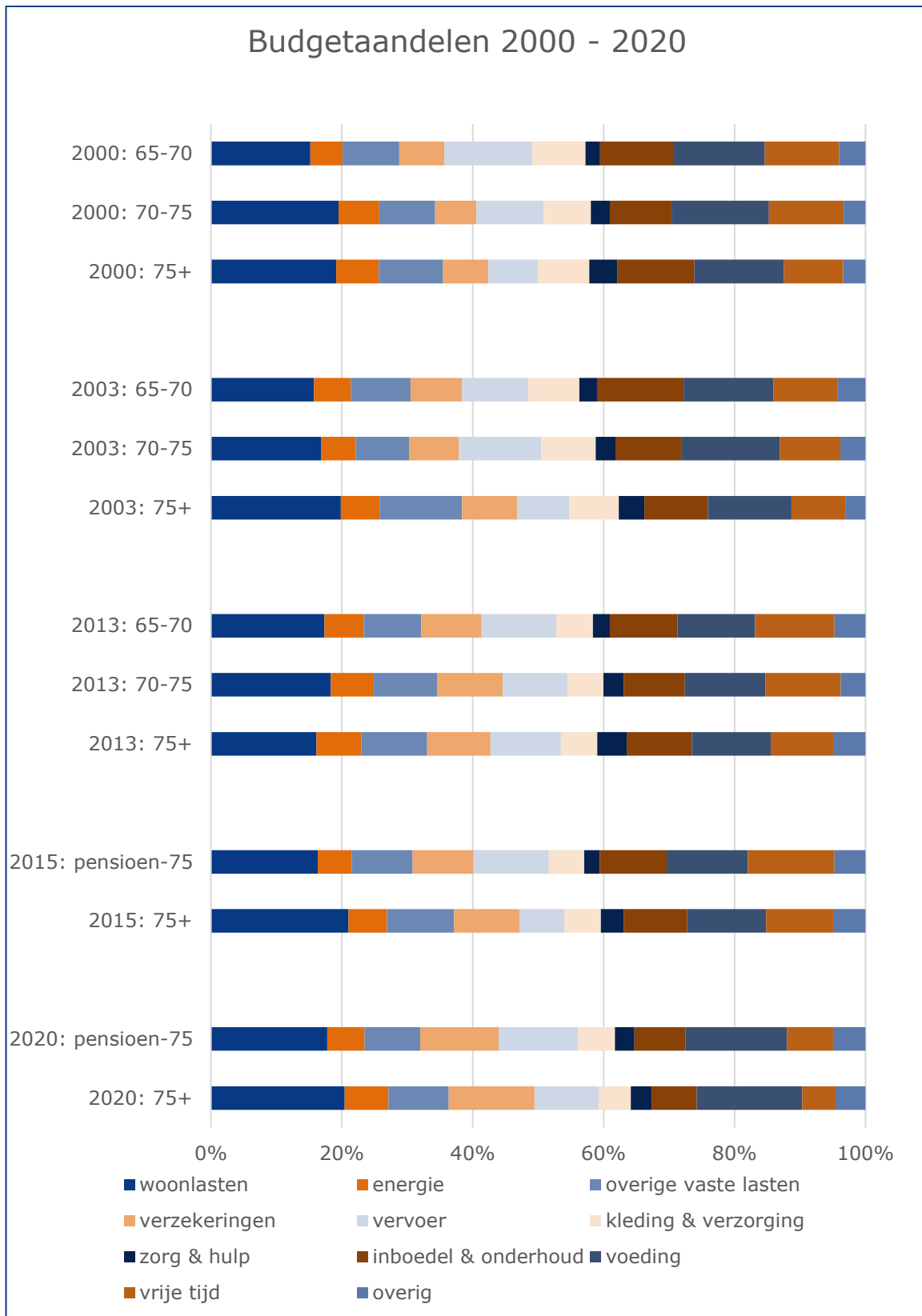
In de vorige paragrafen hebben we gekeken naar de bestedingen van de huidige gepensioneerden, in 2015 en 2020. De vraag is of de verandering in bestedingen tijdens de pensioenperiode ook gaan gelden voor toekomstige gepensioneerden. Als dat zo is, dan

kunnen we spreken van een *leeftijdseffect* en is het iets waar de toekomstige gepensioneerden rekening mee kunnen houden. Er kan echter ook sprake zijn van een *generatie-effect*. In dat geval zijn de verschillen in uitgavenpatroon er nu wel, maar bij toekomstige generaties mogelijk niet.

Het is lastig om voorspellingen te doen over de toekomst, en over hoe de huidige jongeren zich in de toekomst zullen gedragen. Om de resultaten meer te kunnen duiden in een leeftijds- of generatie-effect, hebben we gekeken naar het eerdere onderzoek op basis van de Budgetonderzoeken van voor 2015.

Door de inflatie zijn de absolute uitgaven in de tussenliggende jaren gestegen en daarom moeilijk vergelijkbaar. We kijken daarom naar verschuivingen in de budgetaandelen tussen 2000 en 2020. Hierbij kijken we naar de uitgaven aan een specifieke uitgavenpost als percentage van de totale gemiddelde uitgaven. De uitkomsten staan in figuur 9. Merk op dat de leeftijdscategorieën in 2015 en 2020 iets anders liggen. Dit heeft te maken met de opschuivende AOW-leeftijd.

De uitgavenposten die in al die jaren verschillen tussen 60-plussers en 60-minners, lijken te duiden op een leeftijdseffect. Immers, toenemende bestedingen aan niet-vergoede ziektekosten, gas en huishoudelijke dienstverlening hangen duidelijk samen met de slechter wordende gezondheid. Dit zal naar alle waarschijnlijkheid ook gelden voor toekomstige gepensioneerden.

Figuur 9: Budgetaandelen t.o.v. totaal uitgaven naar leeftijdscategorie (Nibud-berekeningen o.b.v. CBS-Budgetonderzoek 2000, 2003, 2013, 2015 en 2020).

Hieronder staan de belangrijkste verschillen op basis van de kwantitatieve analyse tussen de jaren beschreven.

Woonlasten

Te zien is dat het budgetaandeel van de woonlasten over de tijd redelijk constant blijft. Gemiddeld gaat tussen de 15 en 20 procent van de uitgaven van gepensioneerden naar huur of hypotheek. Binnen de groep gepensioneerden zijn er wel grote verschillen. Van geen uitgaven bij mensen die hun hypotheek hebben afgelost tot veel hogere percentages bij huurders.

Energie

De uitgaven aan energie variëren in de tijd. De energierekening wordt voor een deel bepaald door overheidsregelingen, zoals energiebelastingen en teruggaaf daarvan. Deze hebben in de loop van de tijd gevarieerd. Na een lichte daling in 2015 zijn de uitgaven in 2020 weer hoger. Dit hangt mogelijk samen met het vaker thuis zijn in verband met corona. De grote prijsstijgingen van gas en elektra zijn van na 2020.

Verzekeringen

Aan verzekeringen zijn AOW-gerechtigden steeds meer gaan besteden. Dit zal met name komen door de sterk gestegen kosten van de zorgverzekering. Dat weerspiegelt het feit dat zorgkosten sterker stijgen dan de inflatie.

Vervoer

In alle jaren zien we de budgetaandelen aan vervoer duidelijk dalen bij gepensioneerden boven de 75. Bij hogere leeftijden wordt de wereld kleiner en geeft men minder uit aan vervoer.

Vaste lasten

Het aandeel van de uitgaven dat wordt besteed aan vaste lasten (maandelijkse uitgaven waar vaak een contract aan vastzit, ligt over de jaren heen gemiddeld zo tussen de 50 en 60 procent. In 2020 ligt dat percentage weliswaar wat hoger dan in 2015, maar dat komt waarschijnlijk doordat het aandeel aan vrijetijdsuitgaven lager ligt door de lockdown-maatregelen.

Dergelijke percentages zijn ook gangbaar bij niet-gepensioneerde huishoudens. Dat percentage varieert niet veel over groepen. Als het inkomen hoger wordt, neemt ook het aantal verplichtingen toe, bijvoorbeeld door een verhuizing naar een duurder woning of door de aanschaf van een grotere auto.

Niet-vergoede ziektekosten en huishoudelijke hulp

Anders dan bij de (ziektekosten)verzekering zien we over de afgelopen twintig jaar nauwelijks een stijging in de uitgaven aan niet-vergoede ziektekosten en hulp in de huishouding. Waar in eerdere jaren er wel een toename in het budgetaandeel was te zien naarmate mensen ouder werden, is dat in 2020 niet het geval. Dit komt doordat de ondersteuning vanuit de Wmo in 2020 niet (en in 2015 wel) meer inkomensafhankelijk is.

De uitgaven zijn dus relatief laag doordat veel van de zorg collectief geregeld is en de eigen bijdragen relatief gering zijn. Wanneer dit soort regelingen veranderen en eigen bijdrages hoger worden, kan dat uiteraard wel betekenen dat kosten kunnen gaan stijgen. De uitgaven aan zorg hangen dus sterk af van de geldende regelgeving.

Vrijtijdsuitgaven

Het aandeel dat gepensioneerden aan vrijetijdsuitgaven doen, daalt naarmate zij ouder worden. Dat is in alle jaren duidelijk te zien. In 2020 is het budgetaandeel beduidend lager, maar dat is vrijwel zeker een effect van de corona-maatregelen.

Kleding en persoonlijke verzorging

Het budgetaandeel aan kleding en persoonlijke verzorging is over de jaren kleiner geworden. Deze daling zien we echter ook terug bij 65-minners. Kleding is de afgelopen jaren relatief gezien goedkoper geworden en dat is ook te zien bij de 65-plussers..

Bijlage 1 | Onderzoeksverantwoording Budgetonderzoek

CBS Budgetonderzoek

Voor de analyses is gebruikgemaakt van de *CBS Budgetonderzoeken 2015 en 2020*. Voor deze onderzoeken houdt een representatieve steekproef van huishoudens die zelfstandig wonen systematisch de uitgaven bij. Personen die in een instelling wonen, bijvoorbeeld een verzorgingstehuis, vallen hier dus buiten. Dit geeft dus de werkelijke uitgavenpatronen van huishoudens weer. In totaal hebben er in 2020 10.459 huishoudens aan dit onderzoek meegedaan; dit zijn huishoudens van alle leeftijden. Er zitten 2.465 huishoudens tussen 60 jaar en hun pensioenleeftijd in de steekproef, 2.014 huishoudens tussen pensioenleeftijd en 75 jaar en 671 boven de 75 jaar.

In onze analyses hebben we alleen huishoudens meegenomen met een besteedbaar inkomen tussen de € 800 en € 20.000 per maand die zelfstandig wonen. Verder hebben we in de analyses huishoudens die in het betreffende jaar een grote aflossing op hun hypotheek hebben gedaan, niet meegenomen.

Hoewel het Budgetonderzoek representatief is voor de gehele Nederlandse bevolking, hoeft dat niet te gelden voor subgroepen. Zeker bij de zeer oude deelnemers is het de vraag of zij representatief zijn voor alle hoogbejaarden in Nederland. Vermoedelijk zijn de deelnemers aan het Budgetonderzoek geestelijk en lichamelijk fitter dan hun leeftijdsgenoten.

Het Budgetonderzoek van 2020 is gehouden tijdens de coronalockdowns. Het is te verwachten dat het uitgavenpatroon in dat jaar anders is geweest dan in andere jaren, omdat de mogelijkheden om geld uit te geven aan bijvoorbeeld buitenlandse vakanties of de horeca sterk verminderd waren. Doordat mensen meer aan huis waren gebonden, leidde dat wellicht juist tot sterkere uitgaven aan huisgebonden uitgaven als inboedel of boodschappen.

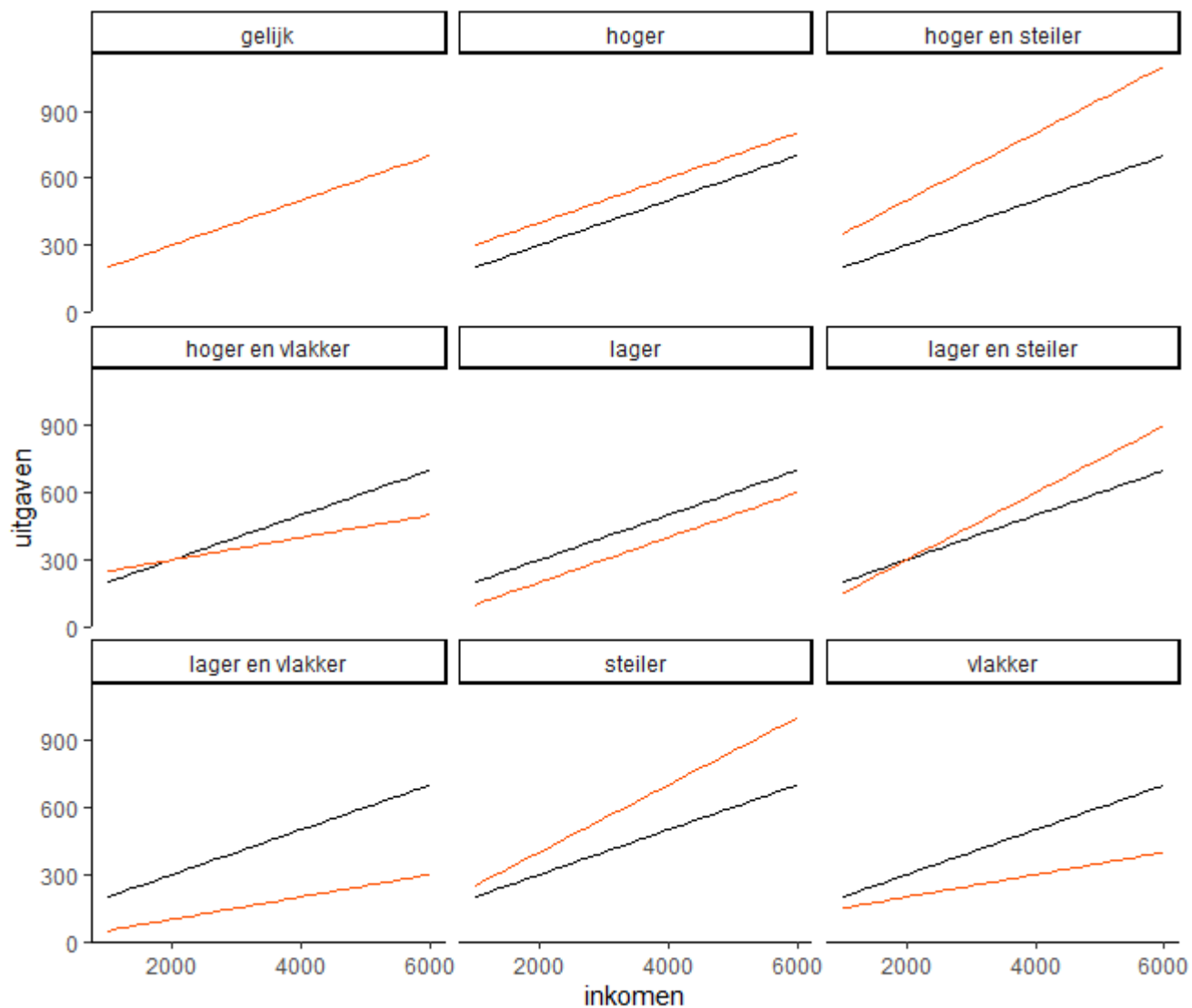
Analyses naar de bestedingen van huishoudens

Bij de bestedingen kijken we naar verschillende uitgavenposten. De gehanteerde uitgavenposten komen overeen met de uitgavenposten zoals het Nibud die in al zijn begrotingen aanhoudt. De uitgavenposten 'onderwijs' en 'kinderopvang' hebben we buiten beschouwing gelaten. Dit zijn uitgavenposten die voor AOW-gerechtigden veel minder relevant zijn, omdat ze er nauwelijks nog mee te maken hebben.

Met de analyses willen we onderzoeken welke factoren bepalend zijn voor de hoogte van de uitgaven. Hierbij zijn voor elk van de verschillende uitgavenposten regressieanalyses uitgevoerd. Alle relevante kenmerken die van invloed kunnen zijn op een uitgavenpost (inkomen, leeftijd, gezinssituatie, woonsituatie, enzovoorts) zijn in een model meegenomen, zodat we rekening kunnen houden met alle mogelijke invloeden. Daarbij hebben we ook gekeken naar de samenloop van leeftijdscategorie en inkomen om te zien of rijkere huishoudens binnen een leeftijdscategorie anders reageren dan armere huishoudens in die leeftijdscategorie.

Op basis van deze analyses wordt duidelijk waar de verschillen tussen de bestedingen vandaan komen en in hoeverre de leeftijd van een huishouden daarbij een rol speelt. Hierbij zijn we uitgegaan van de leeftijd van de hoofdkostwinner binnen het huishouden. Het kan zijn dat de partner van de hoofdkostwinner ouder of jonger is. Daarbij kijken we ook of de invloed van inkomen anders is bij gepensioneerden dan bij niet-

gepensioneerden. Dit kan leiden tot negen verschillende situaties wat betreft leeftijd. Deze staan hieronder weergegeven. De oranje lijn staat voor de 60-plusser en de blauwe lijn staat voor iedereen.

Bijlage 2 | Focusgroepen

Doel van het kwalitatief onderzoek

Het doel van dit onderzoek is verdiepend inzicht krijgen in de uitgavenpatronen, bezuinigingsstrategieën en herkenbaarheid van kwantitatieve data onder gepensioneerden van 67 jaar en ouder. Hierbij wordt specifiek gekeken naar de invloed van verschillende factoren zoals leeftijd, inkomensniveau, spaargeld, huisvesting en regionale verschillen.

Werving en onderzoeksopzet

De werving van deelnemers voor de online groepsgesprekken verliep via sociale media, de nieuwsbrief en overige kanalen van het Nibud. Aanmelding voor deelname gebeurde op vrijwillige basis via een korte vragenlijst en er werd een vergoeding t.w.v. € 50 aangeboden. Voor de fysieke groepsgesprekken is de werving verzorgd door onderzoeksbureau Nordstat. De gesprekken vonden plaats in maart en april 2025. De gesprekken duurden circa twee uur.

Het onderzoek is uitgevoerd aan de hand van acht focusgroepen waarvan:

- vier focusgroepen op locatie (Nibud-kantoor)
- vier focusgroepen online

Doelgroepen

De focusgroepen waren gericht op twee leeftijdsgroepen en ingedeeld naar inkomensniveau:

- vier focusgroepen met gepensioneerden van pensioenleeftijd (67) tot 75 jaar waarvan
 - twee groepen met lage(re) inkomens
 - > één fysiek en één online
 - > twee groepen met hoge(re) inkomens, één fysiek en één online
- vier focusgroepen met gepensioneerden van 75 jaar en ouder
 - twee groepen met lage(re) inkomens
 - > één fysiek en één online
 - twee groepen met hoge(re) inkomens
 - > één fysiek en één online

Indeling op basis van inkomen

Voor de indeling in inkomensgroepen hanteren we een grens van € 3.500 netto per maand. Huishoudens met een netto maandinkomen tot € 3.500 worden gerekend tot de lage(re) inkomensgroep, en huishoudens met een inkomen boven deze grens tot de hoge(re) inkomens.

Selectiecriteria

Deelnemers zijn vooraf (via een korte vragenlijst) gescreend op leeftijd, inkomen en achtergrondkenmerken. Bij de samenstelling van de focusgroepen is ook rekening gehouden met spreiding op de volgende kenmerken:

- huisvesting: koop of huur
- regionale spreiding
- huishoudsamenstelling: alleenstaand of met partner
- vermogen

Deelnemers

Elke focusgroep bestond uit vijf tot acht deelnemers. In totaal hebben we 51 deelnemers gesproken. Deelnemers jonger dan 75 jaar hadden een gemiddelde leeftijd van 69 jaar en deelnemers van 75 jaar en ouder waren gemiddeld 78 jaar. In totaal was 61 procent man en 39 procent vrouw. Kijken we naar huishoudsamenstelling en woonsituatie, dan woont de meerderheid van de deelnemers met een partner (57 procent), en de minderheid in een huurwoning (31 procent). Tabel B1 toont een overzicht van alle deelnemers.

Tabel B1: Overzicht deelnemers groepsgesprekken

	Leeftijd	Geslacht	Huishoud- samenstelling	Woonsituatie
Groep 1 (online): lage(re) inkomens pensioen - 75 jaar				
1	70	Man	Met partner	Huurwoning
2	67	Man	Alleenstaand	Koopwoning
3	74	Man	Alleenstaand	Huurwoning
4	67	Vrouw	Alleenstaand	Huurwoning
5	70	Man	Met partner	Huurwoning
6	71	Man	Met partner	Koopwoning
7	67	Vrouw	Met partner	Koopwoning
Groep 2 (online): hoge(re) inkomens >75 jaar				
8	75	Vrouw	Met partner	Koopwoning
9	83	Man	Met partner	Koopwoning
10	75	Man	Alleenstaand	Koopwoning
11	77	Vrouw	Alleenstaand	Koopwoning
12	80	Man	Met partner	Koopwoning
13	79	Man	Met partner	Koopwoning
14	76	Vrouw	Met partner	Koopwoning
Groep 3 (online): lage(re) inkomens > 75 jaar				
15	83	Vrouw	Alleenstaand	Huurwoning
16	82	Vrouw	Alleenstaand	Huurwoning
17	76	Vrouw	Alleenstaand	Koopwoning
18	82	Man	Alleenstaand	Huurwoning
19	76	Man	Met partner	Koopwoning
Groep 4 (online): hoge(re) inkomens pensioen - 75 jaar				
20	68	Man	Met partner	Huurwoning
21	69	Vrouw	Met partner	Koopwoning
22	68	Man	Met partner	Koopwoning
23	74	Man	Alleenstaand	Koopwoning
24	67	Vrouw	Alleenstaand	Koopwoning
25	71	Vrouw	Met partner	Koopwoning
26	67	Man	Alleenstaand	Huurwoning

	Leeftijd	Geslacht	Huishoud- samenstelling	Woonsituatie
Groep 1 (fysiek): lage(re) inkomens pensioen - 75 jaar				
1	70	Man	Met partner (met kinderen)	Koopwoning
2	69	Vrouw	Alleenstaand	Koopwoning
3	67	Man	Met partner	Koopwoning
4	69	Man	Met partner	Huurwoning
5	67	Vrouw	Alleenstaand	Huurwoning
6	69	Man	Alleenstaand (met kinderen)	Huurwoning
7	73	Vrouw	Alleenstaand	Huurwoning
Groep 2 (fysiek): hoge(re) inkomens > 75 jaar				
8	76	Man	Met partner	Koopwoning
9	78	Man	Met partner	Koopwoning
10	77	Man	Met partner	Huurwoning
11	82	Man	Met partner	Koopwoning
12	76	Man	Met partner	Huurwoning
Groep 3 (fysiek): lage(re) inkomens > 75 jaar				
13	83	Man	Met partner	Koopwoning
14	77	Man	Met partner	Koopwoning
15	80	Man	Met partner	Koopwoning
16	75	Vrouw	Alleenstaand	Huurwoning
17	77	Vrouw	Met partner	Koopwoning
Groep 4 (fysiek): hoge(re) inkomens pensioen - 75 jaar				
18	67	Man	Met partner	Koopwoning
19	70	Vrouw	Alleenstaand	Koopwoning
20	69	Man	Met partner	Koopwoning
21	67	Vrouw	Met partner (met kinderen)	Koopwoning
22	69	Vrouw	Alleenstaand	Koopwoning
23	72	Vrouw	Met partner	Koopwoning
24	68	Man	Met partner	Koopwoning
25	69	Man	Met partner	Koopwoning